

На основу члана 84. и члана 123. став 5. Закона о основама система образовања и васпитања ("Службени гласник РС", бр. 62/03, 64/03 - исправка, 58/04, 62/04 - исправка, 79/05 - др. закон и 101/05 - др. закон), Министар просвете доноси

ПРАВИЛНИК О ОСТВАРИВАЊУ ОБРАЗОВНО-ВАСПИТНОГ РАДА У ИНОСТРАНСТВУ

ПРЕДМЕТ ПРАВИЛНИКА

Члан 1.

Овим правилником уређује се посебан програм основног образовања и васпитања у иностранству, начин вођења евиденције и издавање јавних исправа, посебни услови за наставнике, обезбеђивање и начин исплате средстава за плате и друга питања од значаја за остваривање образовно-васпитног рада у иностранству.

ПОСЕБАН ПРОГРАМ ОСНОВНОГ ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА У ИНОСТРАНСТВУ

Члан 2.

Посебан програм основног образовања и васпитања у иностранству садржи наставни план, садржаје програма и дидактичко-методичко упутство за остваривање наставе из следећих предмета:

- 1) Српски језик.
- 2) Моја отаџбина Србија.
- 3) Основи културе српског народа.

Посебан програм основног образовања и васпитања у иностранству реализује се на три узрасна нивоа: млађем (први, други и трећи разред), средњем (четврти, пети и шести разред) и старијем (седми и осми разред), са фондом од 105 до 114 часова годишње за сваки предмет, зависно од реалних могућности организације наставе и њене усклађености са редовном наставом у иностранству држави.

Посебан програм основног образовања и васпитања у иностранству одштампан је уз овај правилник и чини његов саставни део.

НАЧИН ВОЂЕЊА ЕВИДЕНЦИЈЕ ОБРАЗОВНО-ВАСПИТНОГ РАДА

Члан 3.

Евиденцију о остваривању образовно-васпитног рада у иностранству води наставник пућен на рад у иностранство ради извођења наставе.

Обрасци евиденције су матична књига за ученике који похађају наставу посебног програма основног образовања и васпитања у иностранству (у даљем тексту: матична књига) и дневник образовно-васпитног рада у иностранству (у даљем тексту: дневник рада).

Матична књига води се на Обрасцу бр. 1, у облику спољног табака и унутрашњег листа величине 21 x 29,5 cm и штампа се на 100-грамској хартији.

Унутрашњи лист посебан је за сваког ученика и попуњава се од уписа у први до завршетка осмог разреда.

Матична књига је трајни документ и чува се у складу са законом.

Дневник рада води се на Обрасцу бр. 2, у облику је књиге са тврдим корицама, тегет боје, величине 21 x 29,5 cm и штампа се на 80-грамској хартији.

Министарство просвете (у даљем тексту: Министарство) благовремено доставља дневник рада надлежном дипломатско-конзуларном представништву од кога га преузима наставник, односно председник актива наставника на почетку школске године.

Наставник је задужен за чување дневника рада и вођења евиденције о остваривању образовно-васпитног рада у току школске године. По истеку школске године, дневници рада предају се, преко координатора, дипломатско-конзуларном представништву на чување, у складу са законом.

Обрасци евиденција из ст. 3. и 6. овог члана, одштампани су уз овај правилник и чине његов саставни део.

ИЗДАВАЊЕ ЈАВНИХ ИСПРАВА

Члан 4.

Јавне исправе издају се на основу евиденције о остваривању образовно-васпитног рада у иностранству, и то су: ђачка књижица и уверење о завршеном посебном програму основног образовања и васпитања у иностранству (у даљем тексту: уверење).

Ђачка књижица издаје се ученику приликом уписа ученика за похађање посебног програма основног образовања и васпитања у иностранству.

Ђачка књижица садржи податке о оствареном успеху ученика из наставних предмета из члана 2. овог правилника и из владања.

Ђачку књижицу, приликом уписа и у току школовања, потписују наставник и координатор, а оверава се печатом дипломатско-конзуларног представништва.

Ако ученик изгуби ђачку књижицу, наставник то уписује у матичну књигу, у рубрици: "напомена", а ученику се издаје дупликат ђачке књижице.

Ђачка књижица води се на Обрасцу бр. 3, у облику је књиге, чврстих корица, тегет боје, величине 10 x 14 cm и штампа се на 80-грамској хартији, у позадини текста са грбом Републике Србије на свакој десној страници.

Уверење води се на Обрасцу бр. 4, у облику је листа, величине 21 x 29,5 cm и штампа се на 120-грамској хартији, на светло плавој подлози, у позадини текста са грбом Републике Србије.

Уверење се издаје након завршетка осмог разреда по посебном програму основног образовања и васпитања у иностранству. Уверење потписује наставник, а оверава га овлашћено лице у дипломатско-конзуларном представништву.

Обрасци јавних исправа из ст. 6. и 7. овог члана, одштампани су уз овај правилник и чине његов саставни део.

ПОСЕБНИ УСЛОВИ ЗА НАСТАВНИКЕ

Члан 5.

На рад у иностранство ради извођења наставе може се упутити наставник који:

- поседује дозволу за рад - лиценцу;
- има најмање пет година радног искуства у области основног образовања и васпитања;
- поседује уверења и потврде којима доказује стално стручно усавршавање у области образовања, у трајању од 50 до 100 сати, у складу са правилником којим се прописује стручно усавршавање;
- поседује основно знање за рад на рачунару;
- зна језик стране државе у коју се упућује, на нивоу Б1 Заједничког европског језичког оквира;
- испуњава услове прописане законом и правилником којим се прописује врста стручне спреме наставника и стручног сарадника у основној школи за остваривање наставе из одговарајућих предмета, и то за:
 - наставника разредне наставе;
 - наставника српског језика и књижевности;
 - наставника страног језика и књижевности.

Пре упућивања у иностранство наставник има обавезу да савлада посебан програм стручног усавршавања за извођење наставе у иностранству, са листе одобрених програма стручног усавршавања.

ОБЕЗБЕЂИВАЊЕ И НАЧИН ИСПЛАТЕ СРЕДСТАВА ЗА ОБРАЗОВАЊЕ У ИНОСТРАНСТВУ

Члан 6.

У буџету Републике Србије обезбеђују се средства за плате наставника упућених у иностранство.

Министарство исплаћује плату наставнику преко надлежног дипломатско-конзуларног представништва, на основу решења министра просвете (у даљем тексту: министар) о упућивању у иностранство и оверене месечне обрачунске листе од стране координатора.

Плата се исплаћује у валути државе у коју је наставник упућен на рад.

Плата државног службеника који је упућен на рад у иностранство у својству координатора обезбеђује се и исплаћује у складу са прописима којима је уређена исплата плата лицима која обављају посебне дужности у дипломатско-конзуларним представништвима на основу споразума надлежних органа државне управе.

Члан 7.

Наставнику упућеном на рад у иностранство припада право на путне трошкове за одлазак у страну државу и повратак у Републику Србију, у висини возне карте другог разреда, као и право на трошкове телефона, и то: у државама чланицама Европске уније до 25,00 EUR, а у Швајцарској до 40,00 CHF. Телефонски трошкови исплаћују се на основу приложених рачуна.

У буџету Републике Србије обезбеђују се и средства за трошкове за извођење наставе, и то: за набавку јавних исправа и образаца за вођење педагошке евиденције; стручно усавршавање и организовање узајамних посета ученика из земље матице и дијаспоре у оквиру пројеката Министарства.

Члан 8.

Висина плате наставника одређује се према броју група ученика са којима се остварује образовно-васпитни рад, сразмерно радном времену, односно оствареном фонду часова и доприносу у остваривању циљева и задатака посебног програма образовања и васпитања у иностранству.

Пун фонд часова има наставник који изводи наставу у једном месту у иностранј држави, са недељним фондом од 21 часа непосредног рада са ученицима и три часа ваннаставних активности, са ученицима од седам група по 12 ученика, односно укупно 84 ученика.

За остварени пун фонд часова плата наставника из става 2. овог члана, износи:

У држави чланици Европске уније 1.600,00 EUR

У Швајцарској 3.200,00 CHF

Уколико наставник периодично у току школске године има мањи број од 84 ученика плата му се утврђује сразмерно броју ученика.

Изузетно, плата наставника који има мање од 84 ученика, односно наставника који не остварује пун фонд часова, ако наставу изводи у више места у иностранј држави, уз коришћење регионалног превоза, износи:

У држави чланици Европске уније 1.800,00 EUR

У Швајцарској 3.600,00 CHF

Наставник који остварује пун фонд часова, а реализује наставу са више од 84 ученика распоређених у 7 група, добија накнаду за сваког ученика преко прописаног броја, и то у:

У држави чланици Европске уније 10,00 EUR

У Швајцарској 18,00 CHF

Наставнику може да се увећа плата за ученике преко прописаног броја, највише до 105 уписаних ученика.

ОРГАНИЗАЦИЈА ОБРАЗОВНО-ВАСПИТНОГ РАДА

Члан 9.

Основно образовање и васпитање по посебном програму образовно-васпитног рада у иностранству на српском језику изводи се за ученике српског порекла који привремено или трајно живе у иностранству, а који су се изјаснили за овај вид наставе.

Овај вид образовања остварује се после редовних часова ученика, зависно од обавеза ученика у систему редовног образовања у страниој држави.

На почетку школске године родитељи пријављују координатору или надлежном дипломатско-конзуларном представништву ученике за похађање наставе по посебном програму образовно-васпитног рада у иностранству на српском језику и потписују изјаву којом се обавезују да ће њихово дете редовно похађати наставу.

Настава се изводи у групама за:

- млађи узраст ученика (први, други и трећи разред);
- средњи узраст ученика (четврти, пети и шести разред);
- старији узраст ученика (седми и осми разред).

Минималан број ученика у групи је 10, а максимални 15.

Групу могу чинити ученици само једног узраста (млађи, средњи или старији), а у изузетним случајевима групу могу чинити и два узраста.

Настава се организује у образовно-васпитним установама стране државе или у простору који одређује административни орган стране државе у чијој је надлежности обавезно образовање ученика.

Током викенда настава може бити организована и у просторијама Српске православне цркве, клубова или других удружења наших грађана у иностранству или, евентуално, у просторијама дипломатско-конзуларног представништва.

ФОНД ЧАСОВА НАСТАВЕ

Члан 10.

Недељни фонд часова основног образовања и васпитања по посебном програму у иностранству износи три школска часа. Часови могу бити организовани и у блоку.

Часови слободних активности могу се остваривати самостално и викендом.

ИЗБОР НАСТАВНИКА КОЈИ СЕ УПУЋУЈУ НА РАД У ИНОСТРАНСТВО РАДИ ИЗВОЂЕЊА НАСТАВЕ

Члан 11.

Избор наставника који се упућује на рад у иностранство врши се путем конкурса који објављује Министарство у јавном гласилу.

На конкурс се могу јавити лица која су у радном односу у образовно-васпитној установи у Републици Србији на неодређено време.

Комисију за избор наставника који се упућују у иностранство (у даљем тексту: комисија) именује министар.

Комисија спроводи поступак пријема и обраде конкурсне документације, обавља проверу знања кандидата и води интервју са кандидатом.

Провера знања кандидата обавља се из страног језика и информатичке писмености.

Провера знања из страног језика састоји се од теста и усмене провере, а информатичке писмености - из практичног рада.

Интервју са кандидатом обавља се пред комисијом у пуном саставу.

Комисија доставља министру предлог кандидата који испуњава услове за упућивање на рад у иностранство, са образложењем.

Изузетно, комисија може да предложи министру да у иностранство упути и кандидата који не испуњава све услове, уколико се на конкурс не пријави довољан број кандидата који испуњавају услове, али најдуже на једну школску годину.

Министар решењем упућује наставника на рад у иностранство на период од годину дана, са могућношћу продужења.

Одлуку о продужењу рада наставника у иностранству министар доноси по прибављеном мишљењу координатора до 31. марта календарске године у којој наставнику престаје рад у иностранству.

Решење министра о упућивању наставника на рад у иностранство, односно о продужењу рада доставља се надлежном дипломатско-конзуларном представништву, матичној школи наставника и наставнику упућеном у иностранство.

Члан 12.

Наставник упућен решењем министра на рад у иностранство закључује са Министарством уговор о уређивању међусобних права и обавеза, у складу са законом.

Уговором из става 1. овог члана уређују се права наставника, а нарочито: плата, укључујући и припадајуће порезе и доприносе; аконтација у висини две месечне плате по ступању на рад у страниој држави; накнада за време привремене спречености за рад - боловање; плаћено и неплаћено одсуство и друга права, у складу са законом и међународним конвенцијама.

Уговором из става 1. овог члана уређују се обавезе наставника, а нарочито да: на достојанствен начин представља своју државу; поштује законе, обичаје и кодексе понашања државе у коју је упућен; припрема сопствени глобални и оперативни план рада који доставља руководиоцу актива и координатору; обавља припреме за остваривање наставе и редовно остварује наставу у складу са прописаним наставним планом и програмом; организује ваннаставне активности; редовно води евиденцију о одржаним часовима и ваннаставним активностима; редовно присуствује састанцима стручних актива и другим стручним састанцима, које организује координатор; достави извештај координатору о раду у претходном месецу; сарађује са родитељима, организује родитељске састанке и уредно води записник о одржаним састанцима; извршава финансијске и друге обавезе према страниој држави у којој остварује образовно-васпитни рад; доприноси развоју наставе на српском језику у иностранству и јачању веза земље матице и дијаспоре.

Члан 13.

Наставнику који је упућен на рад у иностранство, на подручје где је у току формирање група, који ради са најмање 60 ученика, распоређених у пет група за период до шест месеци, престаје рад у иностранству крајем текуће школске године, ако се у том периоду нису стекли услови за рад са пуним фондом часова.

Наставнику може да престане рад у иностранству, на лични захтев, пре истека времена на које је упућен ако поднесе писмени захтев министру преко дипломатско-конзуларног представништва најмање три месеца пре времена престанка рада.

Наставнику који не остварује програм образовно-васпитног рада у иностранству, односно који не извршава обавезе из уговора о међусобним правима и обавезама престаје рад у иностранству пре истека времена на који је упућен, решењем министра.

КООРДИНАТОР

Члан 14.

Рад наставника у иностранству организује координатор.

Координатор се упућује на рад у иностранство решењем министра, а у складу са споразумом који закључују Министарство и Министарство спољних послова.

Координатор се упућује на рад у иностранство на период од четири године, који се не може продужавати.

На место координатора упућује се државни службеник запослен у Министарству који, осим услова прописаних законом, има високо образовање, положен испит за рад у државним органима и најмање 10 година радног искуства у настави.

Задатак координатора је да организује и прати извођење образовно-васпитног рада по посебном програму у иностранству на српском језику, а нарочито да:

- организује и унапређује образовно-васпитни рад у иностранству;
- врши педагошко-инструктивни увид у рад наставника и предузима одговарајуће мере за унапређивање рада наставника;
- контролише и оверава месечне обрачунске листе наставника и доставља их на наплату Министарству;
- предлаже слободна радна места за наставнике;
- предузима мере у случају недоличног понашања наставника;
- сазива и руководи седницама наставничког већа;
- по потреби присуствује родитељским састанцима;
- врши контролу ђачких књижица, матичних књига, дневника рада и планова рада наставника;
- сарађује са одговарајућим државним органима земље домаћина;
- организује стручно усавршавање наставника;
- учествује у реализацији пројеката и програма са циљем развоја сарадње установа из земље домаћина и Републике Србије;
- остварује и друге послове по налогу министра.

Координатор доставља Министарству месечне извештаје о извођењу основног образовања и васпитања у иностранству.

ОЦЕЊИВАЊЕ УЧЕНИКА

Члан 15.

Ученик се оцењује из наставних предмета прописаних посебним програмом основног образовања и васпитања у иностранству и владања, а успех ученика исказује се бројчаним оценама на крају првог и другог полугодишта.

На крају другог полугодишта сваког разреда наставник у писаној форми даје мишљење и предлоге за даље напредовање ученика.

УЦБЕНИЦИ

Члан 16.

У остваривању циљева и задатака посебног програма основног образовања и васпитања у иностранству користе се уџбеници и наставна средства, који су решењем министра одобрени за употребу у иностранству.

У остваривању циљева и задатака посебног програма основног образовања и васпитања у иностранству могу се користити и уџбеници који су решењем министра одобрени за употребу у Републици Србији.

Листу уџбеника и наставних средстава из става 2, који ће се користити у раду, на предлог наставника, Министарству доставља координатор, најкасније до 30. септембра текуће школске године.

САВЕТ РОДИТЕЉА

Члан 17.

Савет родитеља је саветодавно тело које даје мишљења и предлоге за организацију, остваривање и унапређивање наставе; стара се о обезбеђивању услова за безбедност ученика; даје сагласност за коришћење средстава родитеља, сарађује са клубовима и удружењима наше дијаспоре и другим организацијама од значаја за извођење наставе.

Савет родитеља бира се за сваку школску годину на првом родитељском састанку, а чине га по један представник родитеља сваке групе, на нивоу града где се изводи настава. Савет родитеља бира председника, заменика председника савета родитеља и записничара.

ОТВАРАЊЕ НОВИХ И УКИДАЊЕ ПОСТОЈЕЋИХ ГРУПА УЧЕНИКА

Члан 18.

Нове групе ученика отварају се на захтев родитеља ако постоји довољан број ученика и наставника и ако су обезбеђени простор, опрема и наставна средства за извођење наставе.

Захтев за отварање нових група ученика упућује се Министарству преко координатора.

Захтев родитеља за отварање нових група ученика, са мишљењем надлежног дипломатско-конзуларног представништва доставља се Министарству након одржаног родитељског састанка и прикупљених изјава родитеља да ће њихово дете редовно похађати наставу.

Министарство одобрава отварање нове групе ако постоји:

- најмање 24 ученика;
- стручно заступљена настава;
- простор за извођење наставе;
- сагласност родитеља да учествују у финансирању образовања на српском језику током прве школске године.

Средства која се обезбеђују учешћем родитеља уплаћују се на рачун дипломатско-конзуларног представништва и намењена су за обезбеђивање вишег педагошког стандарда у извођењу наставе у иностранству, и то за:

- трошкове изнајмљивања учионице;
- набавку уџбеника и дидактичког материјала;
- помоћ у организацији наставе, приредаба, прослава и других ваннаставних активности;
- учешће у финансирању путних трошкова ученика у домовину и опремање простора за извођење наставе;
- трошкове путовања наставника од места становања до места одржавања наставе, у износу цене возне карте.

Ако се у групи током школске године смањи број ученика на половину, настава се одржава два пута месечно до краја школске године. Ако група има мање од половине прописаног броја ученика и ако у року од шест месеци од отварања нових група није формирана група у складу са овим правилником, ученици се распоређују у најближе групе.

Група се укида ако не постоји довољан број ученика, или ако не постоји наставник одговарајуће врсте стручне спреме за извођење наставе.

ЗАВРШНА ОДРЕДБА

Члан 29.

Овај правилник ступа на снагу осмог дана од дана објављивања у "Службеном гласнику Републике Србије", а примењиваће се од школске 2009/2010. године.

Број 110-00-204/2008-11

У Београду, 9. априла 2009. године

Министар,
др **Жарко Обрадовић**, с.р.

ПОСЕБАН ПРОГРАМ ОСНОВНОГ ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА У ИНОСТРАНСТВУ

ЦИЉ

Циљ образовно-васпитног рада је учење и неговање српског језика као матерњег језика ученика, развијање и јачање свести о свом националном и културном идентитету кроз проучавање највреднијих дела српске културне баштине и одржавање трајних веза с отаџбином.

ЗАДАЦИ

Задачи образовно-васпитног рада су:

- поступно и систематско усвајање законитости и лексичког блага српског књижевног језика и оспособљавање ученика за његово адекватно коришћење у разним видовима усменог и писаног изражавања, односно у улози казивача, слушаоца, саговорника и читаоца;
- упознавање битних особености националне историје и културе, као и репрезентативних дела духовног стваралаштва;
- васпитавање ученика на начелима поштовања, чувања и богаћења културне баштине (српске, европске и светске);
- неговање љубави према завичају и отаџбини и стицање основних знања о земљи порекла;
- стварање пријатељских осећања према земљи домаћину и њеним грађанима, развијање националне и верске толеранције;
- успостављање корелације с наставним програмима које ученици савлађују у редовној основној школи;
- оспособљавање ученика за самосталан рад и активно укључивање у разне облике културног и јавног живота у ужој и широј друштвеној заједници.

ОКВИРНИ ПЛАН ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА

Наставни предмети	Млађи узраст ученика (први, други и трећи разред)	Средњи узраст ученика (четврти, пети и шести разред)	Старији узраст ученика (седми и осми разред)
Српски језик			
Моја отаџбина Србија	од 105 до 114 часова годишње	од 105 до 114 часова годишње	од 105 до 114 часова годишње
Основи културе српског народа			

НАСТАВНИ ПРОГРАМ

Циљ и задаци

Циљ наставе српског језика јесте да ученици овладају српским књижевним језиком на којем ће се усмено и писмено правилно изражавати, упознавати,

доживети и оспособити се да тумаче одабрана књижевна дела и друга уметничка остварења из српске и светске баштине.

Задаци наставе:

- развијање љубави према матерњем језику, његово очување и потреба да се негује;
- описмењавање ученика на темељима граматичких и ортографских стандарда српског књижевног језика;
- поступно и систематично упознавање граматике и правописа српског језика, овладавање нормативном граматиком и стилским могућностима српског језика;
- оспособљавање за успешно служење књижевним језиком у различитим видовима његове усмене и писмене употребе и у различитим комуникативним ситуацијама (улога говорника, слушаоца, саговорника и читаоца);
- развијање осећања за естетске вредности у народној и ауторској књижевности;
- развијање смисла и способности за правилно, течно, економично и уверљиво усмено и писмено изражавање;
- богаћење речника, језичког и стилског израза;
- увежбавање и усавршавање гласног читања (правилног, логичког, изражајног и интерпретативног) и читања у себи (доживљајног, усмереног, истраживачког);
- оспособљавање за самостално читање, доживљавање, разумевање, свестрано тумачење и вредновање књижевноуметничких дела разних жанрова;
- упознавање са популарним и информативним текстовима из часописа за децу, њихово читање и тумачење;
- развијање потребе за читањем и коришћењем књиге, способности да се њоме самостално служе као извором сазнања; навикавање на самостално коришћење библиотеке;
- оспособљавање ученика за доживљавање и вредновање сценских остварења (позориште, филм);
- развијање, чување и поштовање властитог националног и културног идентитета на делима српске књижевности, позоришне и филмске уметности, као и других уметничких остварења;
- развијање поштовања према културној баштини и потребе да се она проучава и чува;
- подстицање ученика на бављење ваннаставним активностима (учествовање у секцијама и окупљањима у којима ће се неговати српска култура и традиција);
- васпитавање ученика за живот и рад у духу хуманизма, истинољубивости, солидарности и других моралних вредности;
- развијање родољубивих осећања; љубави према отаџбини, родном крају, културном наслеђу, традицији, фолклору...

МЛАЂИ УЗРАСТ УЧЕНИКА
(први, други и трећи разред)
СРПСКИ ЈЕЗИК

НИВО А

(први и други разред)

Оперативни задаци:

- усвајање правилног изговарања гласова, гласовних скупова, речи и реченица;
- савладавање технике читања и писања на ћириличном (латиничном) писму;
- навикавање на употребу књижевног језика у говору и писању;
- формирање навике за читко, уредно и лепо писање;
- поступно увођење у разумевање и доживљавање књижевних текстова;

- уочавање врста књижевних дела према захтевима програма;
- усвајање основних књижевнотеоријских и функционалних појмова према захтевима програма;
- оспособљавање за усмено и писмено препричавање, причање и описивање према захтевима програма.

ОСНОВЕ ЧИТАЊА И ПИСАЊА

Претходна испитивања

Испитивање способности свакога детета за говорно општење (способност за репродуковање краћег садржаја, умешност за правилно говорно изражавање, богатство речника, одступања од књижевног језика, говорни недостаци); испитивање предзнања из читања и писања (познавање слова, читање и писање); формирање индивидуалних табела с резултатима испитивања ради уједначавања одељења, избора метода и поступака и праћења напредовања ученика.

Припрема за читање и писање

Вежбе у посматрању (визуелне вежбе) - запажање и одабирање значајних појединости; развијање аналитичког посматрања, тематски организовано посматрање предмета, биљака, животиња, лица, слика, цртежа, и илустрација; запажање облика, боја, положаја предмета и бића; уочавање покрета, динамике кретања, мимичких активности и гестикулације.

Вежбе у слушању (акустичке вежбе) - откривање и разликовање звукова, шумова и тонова, разликовање говорних карактеристика (говора) наставника, друга, глумца и спикера. Неговање пажљивог слушања говорника и саговорника.

Развијање културе усменог изражавања и прихватање говорних конвенција: причање на основу посматрања и причање на основу низа слика; препричавање текста, луткарске представе, цртаног филма; језичке форме културног обраћања.

Лексичка и синтаксичка вежбања: богаћење речника, једнозначне и вишезначне речи; речи које имају највише значења (делови тела, делови куће, биљке и животиње из човековог окружења); активирање пасивног речника, пожељни и непожељни спојеви речи (нпр. *шишати косу и резати косу*); анализа гласовне структуре речи. Вежбе артикулације - чист, јасан и правилан изговор свих гласова.

Графотоничке вежбе: вежбање покрета руке, шаке и прстију, писање различитих црта и линија као основних елемената слова; једноставно и спонтано ликовно изражавање; усмерено и слободно цртање - у корелацији са захтевима из ликовне културе; спонтаност, доследност и функционалност у захтевима да се ученици умешно служе прибором за писање, цртање и сликање.

У стручно-педагошком раду учитељ (наставник) опредељује се за аналитичко-синтетичку методе или комплексни поступак у учењу читања и писања.

Увежбавање логичког читања на одговарајућим текстовима из буквара: правилан изговор свих гласова, правилно наглашавање речи, течно повезивање речи у реченици јачином и темпом природног говора. Осмишљено и подстицајно вредновање читања сваког ученика понаособ. Разговор о прочитаном.

Увежбавање графички правилног и естетски доброг (лепог) писања: појединачних слова, речи и реченица. Систематично и доследно остваривање хигијенских, техничких и практичних навика везаних за писање (правилно седење и држање тела, функционална употреба прибора за писање и сл.). Одмерено, примерено и подстицајно вредновање рукописа сваког ученика понаособ.

Усавршавање читања и писања

После усвајања основне писмености (писмености на првом А нивоу), наставља се увежбавање и усавршавање читања и писања и током наредних разреда. Функционалним, осмишљеним и примереним повезивањем стечених знања и

вештина, током усвајања почетног читања и писања, са одговарајућим програмским садржајима из осталих предметних подручја (граматика и правопис, лектира, језичка култура) начелно се омогућује ученику да на сваком часу говори, чита и пише.

ЈЕЗИК

Самогласници: изговор *А, О, У, И, Е* и *Р* (самогласничког).

Сугласници: изговор *п, б, ф, д, т, ц, з, с, ћ, њ, ч, њ, ж, ш, к, г, х*. Посебно обратити пажњу на изговор парова африката *џ - њ, ч - ћ*.

Сонанти: изговор *м, ј, љ, њ, р, л, н, в*. Посебно обратити пажњу на изговор палатала *л, њ*. Подела речи на слоге: самогласник као носилац слога. Важно: скренути пажњу ученицима на слоготворну и неслоготворну функцију гласа *Р*.¹

Реч: уочавање у тексту.² Променљиве и непроменљиве: уочавање да неке речи мењају свој облик, а друге не.

Разликовање врста речи према значењу: именица - именује предмете, бића и појаве; глагол - именује радњу (стање, збивање); придев - значи особину и сл.

Личне заменице: *ја* - лице које говори, *ти* - саговорник. Лице које не учествује у разговору: *он, она, оно*. Облици множине: *ми - ви, они, оне, она*.

Непостојано *а*: уочавање да иста реч у једним облицима има *а*, а другим нема.³

Обавештајне реченице. Заповедне (императивне) реченице. Упитне реченице: форме са *ко, шта, где*.

Интерпункцијски знаци: тачка (обавештајне реченице), узвичник (заповедне реченице), упитник (упитне реченице).

Велико слово: лично име, град, држава, покрајина, континент, река, планина.

Писмо: ћирилица - уочавање заједничких и посебних слова у односу на латинично писмо; латиница (обратити пажњу на слова са надредним знацима, -џ, -џ, -џ, -џ, на диграме, *-dž, -lj, -nj* и на слово *-đ*).⁴

КЊИЖЕВНОСТ И КУЛТУРА ИЗРАЖАВАЊА

Припрема за читање и писање

Посматрање, запажање и описивање бића, предмета, слика, појава; слушање говора, наставниковог изражајног читања...

Савладавање почетног читања и писања

(ћирилица и латиница)

Користити словарице и материјал за предшколце, ћирилични и латинични буквар...

Предложени садржај:

- испуњавање позивнице за рођендан;
- телефонски разговор;
- временска прогноза;
- једноставни кулинарски рецепти (воћна салата, торта од кекса и пудинга, сладолед...);
- биљни и животињски свет (скупљање сличица, хербаријум);
- разговор о слици (илустрацији); портрет, пејзаж;
- бојанка са темом Годишња доба (именовати појмове);
- мапа домовине, разгледнице из родног краја;

¹ На примерима типа врт и врат показати ову особину српског језика.

² Одвојена белинама од суседних речи.

³ На бројним примерима именица, придева, глагола: *старац - старца, белутак - белутка, песак - песака, ветар - ветра, мисао - мисли; јесам - јесмо, рекао - рекла; добар - добра, танак - танка* и сл.

⁴ [Дилема - почети овим или оним писмом - није лингвистичко питање, али јесте национално-културолошко. Можда би разрешење дилеме требало препустити наставнику и средини у којој ради.]

- породично стабло (слике) - име и презиме, vlastite именице;
- прича у сликама коју прати и текст: Доситеј Обрадовић - *Два јарца, Две козе*;
- народне приповетке - *Голуб и пчела, Седам прUTOва, Корњача и зец*;
- бајке (избор); могућност рада на упоредним текстовима (на српском језику и језику домаћина)⁵;

- пригодни текстови и песме о Божићу и Ускрсу, Деда Мразу;
- Љубивоје Ршумовић - *Домовина се брани лепотом*;
- Будимир Нешић - *Чудо*;
- народна лирска песма *Славујак*;
- Десанка Максимовић - *Бајке* (избор);
- Душан Ђуришић - *Бакино писмо са села*;
- Александар Пушкин - *Бајка о рибару и рибици* (кратак одломак уз стрип илустрацију). (Напомена: или нека народна бајка илустрована стрипом.)

Драматизација текста: (за потребе школске приредбе) Бранко Ћопић: "Јежева кућица".

Песме које се уче напамет:

Љубивоје Ршумовић - *Ау што је школа згодна*

Мирослав Антић - *Незгода (Кроз двориште јуче срећни тата петао...)*

Душан Радовић - *Здравица (Све што расте хтело би да расте...)*

Драган Лукић - *Шапутање (Од куће до школе, од школе до куће...)*

Разбрајалице - игра слоговима

Јован Јовановић Змај - Песме за децу (избор)

Ми идемо преко поља - додолска песма

Дошшо Божић, коледо - коледарска песма

Читање текста

Правилно и течно читање, наглас, речи, реченица и кратких текстова - провера разумевања прочитаног. Оспособљавање ученика да у читању уочавају и знаке интерпункције (тачка, упитник, узвичник). Поступно овладавање интонацијом обавештајних, упитних и узвичних реченица. Прилагођавање читања текстовној ситуацији (гласно и тихо, брзо и споро читање).

Читање дијалогског текста - индивидуално и по улогама. Систематско, доследно и критичко вредновање ученичког читања.

Увођење ученика у читање у себи реченица и кратких текстова (након савладавања основних елемената технике читања наглас).

Активно слушање уметничког читања текста (звучни и видео записи).

Навикавање ученика на правилно дисање; стицање хигијенских навика при читању.

Тумачење текста

Текстови из лектире користе се за усавршавање читања и писања и увођење ученика у основне појмове о књижевности.

Уочавање наслова, имена аутора, садржаја и илустрација у књизи.

Уочавање просторних и временских односа и битних појединости у описима бића и природе. Уочавање главних ликова, њихових особина и поступака. Запажање основних емоционалних стања (радосно, тужно, смешно). Појмови добро, зло.

Одговори на питања о прочитаном садржају (реченице, одељка, песме, приче, басне, бајке, драмског текста). Уочавање и разумевање карактеристичних реченица у тексту.

⁵ Препоручују се адаптирани одломци народних бајки у којима би се избегле архаичне речи и облици. Занимљиво је проучавати и преведене текстове страних ауторских бајки (на српском језику) са текстовима на језику којим се дете служи у иностранству.

Систематично и поступно усвајање књижевних и функционалних појмова.

Књижевни појмови

Лирика

Песма; стих и строфа; основно осећање - на нивоу препознавања.

Епика

Прича; догађај; место и време збивања.

Књижевни лик - изглед, основне етичке особине и поступци.

Пословица, загонетка - препознавање.

Драма

Драмска игра. Драмска радња (на нивоу препознавања).

НИВО Б

(трећи разред)

ЈЕЗИК

Дуги и кратки вокали: спавам - тата, торба - побогу, белутак - штука, вир - риба, мед - пчела, крв - крст.⁶

Именице: подела на заједничке и властите. Род именице: мушки, женски, средњи.

Присвојне заменице: *мој, твој, његов, наш, ваш, њихов*.⁷ Упитне именичке заменице: *ко* - за субјекат који значи нешто што је живо, *шта/што* - за субјекат који значи нешто неживо.⁸ Упитне придевске заменице: за бића и ствари - *који, која, које*; за припадност - *чији, чија, чије*; за особину - *какав, каква, какво*; за количину - *колики, колика, колико*.

Показне заменице - *овај, ова, ово, тај, та, то, онај, она, оно*.⁹

Бројеви: основни и редни.

Прилози: за место - *где, овде, ту, тамо, онде, куда, одакле, докле*; за време - *када, откад, данас, јуче, сутра*; за начин - *како*; за узрок - *зашто*; за количину - *много, мало*.

Везници: *и, а, јер, или*. Уочавање у тексту.

Предлози: *на, у, иза, испод, уз, код*. Препознавање у тексту.

Речце: одричне (*не, ни*), за питање (*ли, зар*), за појачавање (*да*) Уочавање у тексту¹⁰.

Облици именских речи (деклинација): уочавање основе (заједничког дела) и наставка за облик (различитог дела). Показати ову структуру на броју именица (номинатив једнине и множине): прозор - прозор-и, жен-а - жен-е, сел-о - сел-а. Показати да велики број именица мушког рода (најчешће једносложних) проширују своју основу у множини: *рак - рак-ов-и, мост - мост-ов-и, круг - круг-ов-и* (али: *прст - прст-и, гост - гост-и*). Падеж (појам ова категорије). Синкретизам (сва три

⁶ Сви самогласници (и вокално р, наравно) могу у српском језику бити дуги и кратки, што није својство већине других језика. Ову појединост матерњег језика треба представити на одговарајућим примерима.

⁷ Показати да оне значе припадање првом, другом и трећем лицу једнине и множине: ја - мој, моја, моје, ти - твој, твоја, твоје итд. Ученици треба да уоче да се ове заменице "добивају" на питање формулисано помоћу заменице - *чији, чија, чије*.

⁸ Показати да су ове заменице у реченици у функцији субјекта, а у одговору на питање њима постављено добија се именица (или заменица) у функцији субјекта: Ко чита? - Иван/Он чита. Шта је у руци? - Књига/Она је у руци. То је један од разлога што се ове заменице убрајају у именичке.

⁹ Овим се заменицама показују предмети и бића близу првог лица - *овај, ова, ово*; близу другог лица - *тај, та, то*; близу трећег лица - *онај, она оно*. Показати да је овде битан однос међу говорником и саговорником: говорно лице овим заменицама показује на оно што је крај њега, на оно што је крај саговорника, на оно што је даље од њих.

¹⁰ Утврдити везу између речце и и речце ни, као и разлику између везника и и речце и: Он је ученик. И ја сам ученик. / Он није ученик. Ни ја нисам иченик.

рода: у једнини Д=Л, у множини Д=И=Л; у средњем роду: Н=А=В у оба броја.). Категорија живо-неживо: (А=Н, неживо, А=Г, живо код иемница мушког рода у једнини); именице страног порекла (*сако - сакоа, бифе - бифеа, такси - таксија; корзо - корза*).

Слагање придевских речи (придева, придевских заменица и неких бројева) са именицом у роду и броју.¹¹

Глаголи: изражавање садашњости (садашње време / презент), изражавање прошлости (прошло време / перфекат), изражавање будућности (будуће време / футур I). Презент глагола *јесам* (акцентоване и енклитичке форме, одричне форме), презент глагола *хтети* (акцентоване и енклитичке форме, афирмативне и одричне). Императив (афирмативни и одрични облик).

Однос *о-е* (на примерима типа: *рак-ов-и, змај-ев-и; рак-ов, змај-ев*).¹²

Упитна интонација.

Упитне реченице: форме са *који, чији, да ли, ли, зар, одакле, кад, куда* и сл.

Жељне реченице.¹³

Узвичне реченице.¹⁴

Уочавање главних делова реченице. Субјекат - уочавање да се ради о именици или заменици у *номинативу*; лична заменица се понекад само подразумева.¹⁵

Предикат - уочити да се ради о глаголу у неком глаголском облику (перфекат, презент, футур); слагање са субјектом. Потврдни/одрични облик глагола у предикату.

Писање негације уз глаголске облике. Писање одричних форми помоћних глагола (*нисам, ниси и нећу, нећеш...*).

Скраћенице: *итд., и сл., и др., нпр.*

Књижевност и основни књижевнотеоријски појмови:

Душан Костић - *Септембар*; (песма, поезија, песник)

Драган Лукић - *Шта је отац*

Душан Радовић - *Намерно и случајно*

Драгомир Ђорђевић - *Киша*

Драган Лукић - *Фифи*

Љубомир Ршумовић - *Ма шта ми рече*

Десанка Максимовић - *Прича о Раку Кројачу*; (проза, писац, књижевни лик, јунак)

Свијету се не може угодити - народна приповетка

Мајка Јову у ружи родила - народна лирска песма

Двије сеје брата не имале - народна лирска песма

Смешно чудо, шаљива народна песма

Бранислав Црнчевић - *Љутице мече*; (стих и строфа)

¹¹ Показати ово својство придевских речи у функцији атрибута и у функцији именског предиката: Леп ученик. / Лепа ученица. / Лепо дете. / Ученик је леп. Ученица је лепа.... Тако и у броју (једнина-множина).

¹² Показати, на одговарајућим примерима, да *-ев* долази на основе које се завршавају на *ј, љ, њ, ћ, ђ, ч, ж, ш, ц, р, шт, жд*. (Нпр. *змај, краљ, пањ, смуђ, мач, муж, старац, цар, пришт, дужд*. За именице нема доброг примера са суглансицом *ћ*, али има за придевску посесивну форму: *Петровић - Петровићев*).

¹³ Показати да се оне јављају при изражавању жеље, здравица, клетви: *Срећан вам пут! Да будеш здрав и весео! Никад среће немали! Обратити пажњу на интерпункцију.*

¹⁴ Скренути пажњу на емоционални контекст употребе: *одушевљење, чуђење, страх: Браво плави! Баш ме улаши! Обратити пажњу на интерпункцију.*

¹⁵ Скренути пажњу ученицима на податак да се рецимо у презенту већ зна вршилац радње према наставку, и да зато заменицу и не треба употребљавати, сем у одређеним случајевима: у облику читам наставка *-м* је "исто" што и *ја*, а *-мо* у читамо - исто што и *ми* и сл.

Милован Цветковић - *Свети Никола*

Химна светом Сави

Приче о св. Сави - избор (нпр. *Свети Сава, отац и син, Свети Сава и сиромаш сељак...*)

Шаљиве народне песме (избор)

Шаљиве народне приче (*Пустио бих ја њега, али неће он мене*)

Одломци из народних епских песама: *Урош и Мрњавчевићи (Немој Марко, говорити криво...)*, *Кнежева вечера (Неверу ти учинити нећу...)* и *Ропство Јанковић Стојана (Ласно ћемо ако јесмо људи...)*

Краћи драмски текстови, скечеве, једночинке истакнутих домаћих или страних аутора (нпр. Гвидо Тартаља, Александар Поповић);

Бранко Ћопић - Доживљаји мачка Тоше (одломак);

Народне пословице и загонетке, брзалице (избор);

Ребуси, слагалице, испуњаљке, једноставне укрштенице...

ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА

Основни облици усменог и писменог изражавања

Препричавање - слободно и усмерено: препричавање краћих и једноставнијих текстова из буквара, читанке, часописа за децу, луткарских позоришних представа, цртаних филмова, радијских и телевизијских емисија за децу.

Причање о догађајима и доживљајима - слободно и усмерено: теме које се односе на ближе и шире окружење (непосредна околина, родитељски дом, школа, игра, излети; посете, сусрети); причање на основу стваралачке маште; причање према низу слика - поступно откривање слика, по логичном редоследу.

Описивање предмета - слободно и подстицањем: уочавање и именовање изразитих обележја једноставних предмета и омиљених играчака; описивање биљака и животиња: описивање биљака на основу заједничког посматрања; слободно описивање животиње љубимца и описивање животиња на основу заједничког посматрања. Описивање предмета, биљака и животиња на основу личног искуства/сећања и знања из предмета Свет око нас.

Усмена и писмена вежбања

Ортоепске вежбе: правилан изговор гласова, сугласничких група, речи, ономатопеја, брзалица.

Ортографске вежбе: преписивање речи и кратких реченица са датим задатком; проверавање и вредновање уредности и читкости писања.

Диктат за примену правописних правила. Аутодиктат.

Лексичке вежбе: грађење речи; синоними; антоними; речи са умањеним и увећаним значењем; фразеологизми (*кад на врби роди грожђе*), пароними (*љубитељ и љубимац, оштетити - одштетити, зрнаст - зрнат*) и сл.

Синтаксичке вежбе: усмерено и самостално састављање реченица; реченице са допуњавањем; реченице од задатих речи; реченице којима се исказује јача и слабија заповест (*Да си одмах отворио прозор!* и *Одмах отвори прозор!*), јача и слабија молба, јаче и слабије извињење и сл.

Одгонетање и решавање ребуса.

Казивање напамет научених текстова (лирских и епских).

Сценско импровизовање драмског/драматизованог текста.

Служење речником и писање/стварање сопственог речника.

Конвенционални језички стандарди у усменом општењу (са непознатим и одраслим саговорником - употреба Ви из поштовања и учтивости); писање честитке.

Израда домаћих писмених задатака и њихова анализа на часу - у другом полугодишту.

МОЈА ОТАЏБИНА СРБИЈА

1. Породица

- чланови породице (отац, мајка, деца); деда, баба, родбина;
- односи у породици, родитељски дом.

2. Моје место и околина

- Место у коме живим: географски положај, рељеф и воде у окружењу, знаменитости.

3. Завичај мојих родитеља и предака

- Место рођења мојих родитеља и предака;
- Природне лепоте завичаја мојих родитеља и предака;
- Пут од земље порекла до земље боравка;
- Живот и рад људи у завичају мојих родитеља и предака;
- Начин живота људи у завичају мојих родитеља и предака (свакодневни живот, становање, одевање, обичаји, фолклор, песме).

ОСНОВИ КУЛТУРЕ СРПСКОГ НАРОДА

Културна баштина - истраживачке активности

Прикупљање слика и разгледница различитих предела из завичаја, народних ношњи, споменика културе, значајних личности и прављење тематских изложби, збирки и албума.

МУЗИЧКА КУЛТУРА

1. Песме за певање

Дечије

Деца су украс света - М. Суботић

Све је пошло наопачке - М. Илић-Бели

Рођенданска песма

Срећна Нова година - С. Бабић

Песма за наше маме - А. Кораћ

Ластавица - Н. Вукомановић

Јежева успаванка - Н. Вукомановић

Хвалисави зечеви - А. Обрадовић

Народне и староградске

У Милице, у Милице

Тихо, ноћи

Ој, Мораво, моје село равно

Мој Милане, јабуко са гране

Гружанке девојке

Ајде Като

Савила се бела лоза винова

2. Песме за певање и игру (колање)

Дивна, Дивна

Разгранала грана јоргована

Ја посејам лан

Гружанке девојке

3. Слушање вокално-инструменталне музике

Збирка песама На слово, на слово - М. Илић-Бели

Најлепша је земља моја - А. Кораћ

Пета руковет - С. Мокрањац

Другарство - Д. Лаковић

4. Обавезне композиције за певање и слушање

Боже правде - национална химна

Химна светом Сави

Тамо далеко

СЛОБОДНЕ АКТИВНОСТИ

Подстицање, развијање и унапређивање самосталног језичког/књижевног стваралаштва.

Присуствовање гостовањима угледних књижевника и уметника.

Упознавање са сећањима старијих чланова породице ученика о:

- играма које су играли кад су били мали;

- песмама које су се певале у то време;

- причама које су им њихове баке причале;

- обичајима у којима су учествовали (слава, поворке, бадњак, Божић, Ђурђевдан...).

Прављење албума о теми *Мој завичај*. Прикупљање репродукција уметничких дела и организовање изложби.

Припремање програма за обележавање значајнијих датума, организовање светосавских школских свечаности, посела, квизова знања, спортских дружења...

СРЕДЊИ УЗРАСТ УЧЕНИКА (четврти, пети и шести разред)

СРПСКИ ЈЕЗИК

Оперативни задаци:

- проширивање знања о простој реченици и њеним деловима;

- савладавање основних појмова о променљивим и непроменљивим речима;

- оспособљавање за изражајно читање и казивање;

- поступно оспособљавање ученика за самостално тумачење основне предметности књижевног текста и сценских дела (осећања, фабула, радња, ликови, поруке, стилогеност сценског израза);

- навикавање на сажето и јасно усмено и писмено изражавање према захтевима програма;

- савладавање основа методологије израде писмених састава.

ЈЕЗИК

Обнављање и утврђивање знања усвојених у претходним разредима.

Уочавање речи које у говору и писању мењају свој основни облик (променљиве речи) - без дефиниција и захтева за променом по падежима и временима. Уочавање речи које задржавају свој основни облик у свим ситуацијама (непроменљиве речи) без именовања врста тих речи.

Реченица - појам глаголског предиката (лични глаголски облик); уочавање речи и групе речи (синтагма) у функцији објекта и прилошких одредаба за место, време и начин. Појам субјекта; уочавање речи у функцији атрибута уз именицу и именичког скупа речи (именичка синтагма). Ред реченичних чланова у реченици.

Именице - збирне и градивне; род и број - појам и препознавање.

Придеви - присвојни и градивни - уочавање значења, рода и броја у реченици.

Заменице - личне; род и број личних заменица; лична заменица у функцији субјекта у реченици - појам и препознавање.

Бројеви - главни (основни) и редни - појам и препознавање у реченици.

Глаголи - појам и основна значења презента, перфекта и футура; вежбе у реченици заменом глаголских облика у времену, лицу и броју.

Управни и неуправни говор.

Утврђивање и систематизација садржаја обрађених од I до IV разреда.

1. Правопис

Употреба великог слова у писању: имена држава и покрајина и њихових становника; имена насеља (градова, села) и њихових становника.

Писање управног и неуправног говора (сва три модела).

Наводници. Заграда.

Писање присвојних придева изведених од властитих имена (**-ов / -ев, -ин / -ски**).

Писање сугласника ј у придевским облицима на **-ски** и у личним именима и презименима.

Писање скраћеница типа: **итд., сл., нпр.** и скраћеница које означавају имена држава.

Понављање, увежбавање и проверавање оспособљености ученика за примену обрађених правописних правила.

2. Ортоепија

Уочавање наглашених и ненаглашених речи: вежбе у изговарању акцентских целина. Вежбе за отклањање грешака које се јављају у говору ученика.

Изговор свих сугласника и гласовних група у складу са књижевнојезичком нормом **ч, ћ, ц, ђ, х; дс** (људских), **ио, ао** итд. Вежбе за отклањање грешака које се јављају у говору и писању ученика.

Уочавање диференцијалне (дистинктивне) функције акцента у речима истог гласовног састава а различитог акцента.

Оперативни задаци:

- Проширивање знања о сугласничком систему;
- Основни појмови о променљивим и непроменљивим речима;
- Појам граматичког и природног рода;
- Упознавање падежног система;
- Изражавање садашњости, прошлости и будућности;
- Основни појмови из творбе речи;
- Врсте предиката;
- Придеви у атрибутој функцији.

Граматика

Сугласници и сонанти: по месту творбе - уснени (*п, б, м, в, ф*), зубни (*д, т, ц, з, с*), предњонепчани (*ј, љ, њ, њ, ђ, ч, џ, ж, ш*), задњонепчани (*к, г, х*), надзубни/алвеоларни (*р, л, н*).¹⁶

Акцент: место акцента у речи.¹⁷

Интонација: истицање појединих речи у реченици.

Именице: заједничке, властите, збирне, градивне, апстрактне.¹⁸

Граматички и природни род.¹⁹

¹⁶ Уколико наставник уочи да ученици не артикулишу добро поједине гласове, мора им детаљније објаснити место артикулације.

¹⁷ У овој фази скренути пажњу на то да акцент не може у српском језику бити на последњем слогу. Евентуално указати на чињеницу да су акценти *дуги*, односно *кратки* у зависности од квантитета вокала на коме стоје (дуг вокал = дуг акцент, и обратно).

¹⁸ Скренути пажњу на редукцију категорије броја код неких именица. Посебно: збирне значе множину, али граматички немају множине.

¹⁹ На бази полне разлике показати да постоје два природна рода: мушки и женски, сагласно чињеници да постоје мушки и женски пол. Све именице средњег рода, као и оне које значе предмете, јесу граматичког рода. Указати, ако је потребно, на "сукоб" ова два рода код неких именица: *овај војвода/коловођа/владика*.

Падежи: номинатив (*ко, шта*), генитив (*кога, чега*), датив (*коме, чему*), акузатив (*кога, шта*), вокатив (*дозивање, еј*), инструментал (*с ким, чиме/с чиме*), локатив (*где, о коме, о чему*).

Конгруенција: препознавање примера слагања придевских и глаголских речи са именицом.

Конгруентни критеријум у одређивању рода код именица.²⁰

Наставци именица сва три рода једине и множине (препознавање у тексту).

Именице женског рода на сугласник типа ствар. Уочавање у тексту.

Присвојна заменица сваког лица *свој, своја, своје*.²¹

Придеви: по значењу - описни, градивни, присвојни; функција рода - слагање са именицом у роду; компарација - изражавање вишег степена особине. Суперлатив.

Бројеви - редни, збирни.

Глаголи - разликовање значења радње, стања и збивања. Инфинитив. Изражавање садашњости, прошлости и будућности: презент, аорист, перфекат, футур I. Проста и сложена глаголска времена.²²

Прилози: за време (*ноћас, онда, никад, после*), место (*онде, овуда, онуда, туда, недалеко, лево, десно, горе, доле*), начин (*намерно, случајно*).²³

Предлози: *под, над, у, по, из, код, о, од, уз, за, кроз, крај, поред, због, против* (препознавање у тексту).

Везници: *те, да, и, него, кад, док, али, а, или, ако* (препознавање у тексту).

Творба речи: грађење присвојних придева суфиксима - ов (*ев*) од именица м. рода и -ин од именица ж. рода.

Творба деминутива: суфикси *-ић, -ица*.²⁴

Атрибут: уочавање придева у овој функцији у тексту.

Прост и сложен предикат. Напоредна употреба конструкције *да+презент* и *инфинитив*.

Уочавање делова реченице који информишу о времену, месту и начину вршења глаголске радње (прилошке одредбе). Ред речи.²⁵ Писање имена места, држава, континената. Писање интервокалног ј. Писање датума.

Књижевност

Завичај, Добрица Ерић

Друг другу, Драган Лукић

Басне, Доситеј Обрадовић и Езоп (по избору наставника)

Еро и кадија, народна шаљива прича

Српска дјевојка, народна лирска песма

Стари Вујадин, народна епска песма

Златопрста и(ли) *Стакларева љубав*, Гроздана Олујић (одломак из ових ауторских бајки, или по избору наставника)

Избор из поезије и прозе за децу, Душан Радовић

²⁰ Помоћу придева и придевских заменица: *овај/добар ученик; ова/нова хаљина; ово/ново одело*. Морфолошки критеријум би вио према наставцима.

²¹ Ова заменица казује припадност сваком лицу које је субјекат реченице. Скренути пажњу на њену употребу: *Ја волим своју учитељицу. Ти волиш своју учитељицу. Он воли своју учитељицу. Ми волимо своју учитељицу* итд. Никако: *Ја волим моју, ти волиш твоју учитељицу* итд.

²² Скренути пажњу на то да се презентом могу изразити садашњост, прошлост и будућност: *Идем ја јуче улицом и сретнем старог пријатеља. / Управо читам књигу. / Вечерас долазим по тебе.*

²³ Обратити пажњу на прилоге придевског порекла - брзо, добро, нагло...

²⁴ Указати на појаву алтернација узрокованих палатализацијом на крају основе: *рачић - рак, ножица - нога.*

²⁵ Начелно слободан. Ограничење: енклитике не могу на почетак реченице.

Пепељуга, народна бајка (или *Биберче*)

Кратке фолклорне форме

Пепељуга, Александар Поповић (одломак из драме)

Домовина, Душан Васиљев

Нигде небо није тако лепо као у мом завичају, Д. Максимовић

Зимско јутро, Војислав Илић

Нажњева се момак и девојка, народна лирска песма

Женидба Душанова, народна епска песма (одломак)²⁶

Свети Сава, народна песма

Дјевојка цара надмудрила, народна приповетка

Еро с онога свијета, народна приповетка

Златно јагње, Светлана Велмар-Јанковић

Хајдуци, Бранислав Нушић (кратак одломак из романа)

О, класје моје, Алекса Шантић

Аска и вук, Иво Андрић (одломак)

Вече, Ђура Јакшић

Изокренута прича, Бранко Ћопић

Аутобиографија, Бранислав Нушић (одломак)

Највећа је жалост за братом, народна лирска песма

Смрт мајке Југовића, народна епска песма

Марко Краљевић и бег Костадин, Орање Марка Краљевића, народне епске

песме

Бој на Косову, Љубомир Симовић (одломак из драме)

Избирачица, Коста Трифковић (одломак из драме)

Додатна лектира о светом Сави:

Свети Сава, Недељко Попадић

Растко, Мира Алечковић

Савин монолог, Десанка Максимовић

Свети Сава, Војислав Илић

Легендарне приче и предања о св. Сави: *Свети Сава и ђаво*, *Свети Сава и нерадна жена*, *Свети Сава благосиља новорођенче...*

Читање:

- увежбавање изражајног и интерпретативног читања;
- читање наглас, усклађено са природом текста (јачина гласа, темпо, паузе);
- изражајно казивање напамет наученог поетског и прозног текста;
- читање и казивање по улогама.

Интерпретација књижевноуметничког текста:

Рад на тексту

Слободно (самостално) саопштавање утисака о прочитаном тексту.

Разумевање прочитаног текста. Уочавање хронологије и повезаности догађаја у приповедању. Запажање карактеристичних детаља у описивању ликова и амбијента. Разумевање намера и осећања садржаних у тексту. Заузимање властитих ставова према поступцима ликова. Откривање и тумачење порука у тексту.

Схватање важнијих целина у тексту (одељак) и одређивање поднаслова. Схватање одељака у целини и у његовим битним појединостима.

Уочавање различитих значења речи у тексту и тумачење њихове изражајне функције.

²⁶ Искористити и стрип Ђорђа Лобачева И чији се одломак налази у Читанци за пети разред ОШ, По јутру се дан познаје, Љ. Бајић и З. Мркаљ.

Запажање најзначајнијих појединости у опису природе. - Стварање плана текста. - Спољашњи и унутрашњи чиниоци који условљавају поступке ликова. - Тумачење ликова са више гледишта (изглед, осећања, размишљања, маштања, поступци, говор). - Причање (нарација), описивање (дескрипција), разговор (дијалог). - Главно осећање у лирској песми. - Песничка слика. - Доказивање личних запажања и тумачења подацима из текста. - Промена припремних задатака за самосталну и заједничку обраду штива.

Систематично усвајање књижевних и функционалних појмова.

Садржаји и вештине које треба савладати:

- стварање плана текста;
- препричавање текста, појам фабуле;
- писање састава;
- стих, строфа, рима;
- уочавање композиционих елемената текста;
- форме приповедања (облици казивања): нарација, дескрипција (пејзаж, портрет) дијалог, монолог, унутрашњи монолог;
- мотив и тема;
- јунак, лик, лирски субјекат;
- књижевни родови и врсте у народној и уметничкој књижевности (примерено понуђеним текстовима);²⁷
- разматрање идејног слоја текста;
- стилске фигуре (епитет, персонификација, хипербола, ономатопеја, поређење);
- писање извештаја;
- приватно и службено писмо.

Активности ученика на млађем и средњем узрасту учења

1. Игре словима, речима, сликама. Игре словних комбинација. Ученик посматра и упоређује слова. Именује и чита слова ћирилице и латинице. Ређа слагалице од слова и слика, прави реченице од речи исечених из штампе, измишља причу на основу слика, решава ребусе, загонетке, питалице, укрштене речи (прилагођене узрасту). Сецка, савија, лепи, доцртава, украшава, моделује...

2. Римовање речи и група речи. Ученик самостално осмишљава стихове уз помоћ понуђених римованих речи; развија осећај за ритам и риму...

3. Осмишљавање приче. Ученик смишља сопствену причу у чијем ја садржају глобална шема бајке или неког другог текста. Ствара причу на основу датих речи, датог почетка или краја приче.

4. Говорне игре инспирисане доживљајем прочитаног - одслушаног текста. Ученик даје другачији наслов тексту, измишља другачији почетак или крај; ставља јунаке у нову ситуацију и тако добија нову причу.

5. Сликовито дочаравање; погађање описаног. На основу оног што је видео, доживео, осетио, чега се сећа, или шта жели, ученик описује бића, предмете, ситуације, просторе... Препознаје бића, предмете, ситуације, просторе... на основу описа.

6. Уланчавање речи. Активно учествује у *ланцу* причања познате или измишљене приче.

7. Драмске игре. Уз инструкције, реализује једноставније говорне улоге учесника драмске радње у групној сценско-извођачкој активности. Реализује игре покретом, пантомиме, игре улога, "залеђене слике"...

²⁷ Класификације у прилогу.

8. Луткарске игре. Ученик учествује у реализацији једноставних краћих сцена луткарског позоришта, са познатим или измишљеним ликовима или садржајима, синхронизујући покрете руку и модулације гласа у *оживљавању* лутке.

9. Графичко обликовање текста. Самостално или у групи прави колажне новине на теме из наставе, школског живота и ваншколских активности; прави стрип, фоторепортажу, позивницу, честитку...

10. Игре асоцијација. Формулисање једноставних асоцијација у виду једне или неколико речи на понуђени појам.

11. Прављење речника. Ученик прави речник нових речи, речи истог или сличног значења и сл.

12. Организовање и коришћење информација. Ученик формира и води адресар и телефонски подсетник; прави каталог књига које чита (или их је прочитао). Прави одељенску библиотеку, игротеку, цедетеку и сл.

13. Метајезичке игре. Осмишљава матерњи језик / писмо и представља их другима.

14. Игре замене улога. Игра улогу учитеља, продавца, лекара и сл; сагледава ствари из различитих углова...

15. Богаћење активног речника. Тражи речи супротног значења, речи које значе умањено, речи истог облика, а различитог значења, творбене и семантичке породице речи (друг - другарица, дружење, друштво... птица - врабац, голуб, ластва ...).

16. Самостално или групно прављење огласа или рекламе. Прави различите врсте огласа - пише их и илуструје; осмишљава изглед слова, текст, постављање текста у одређеном простору.

17. Мали интервју са реалном или измишљеном личношћу или ликом.

18. Прављење реквизита и елемената сцене. Приликом припремања текста за драмско извођење.

19. Описивање цртежа, стрипа, плаката, фотографија, позивница... (усмено или писмено)

20. Проналажење грешака у тексту. Тражи правописне грешке или стилске недоследности у различитим текстовима; самостално или у групи - организовати квиз.

21. Прављење друштвених игара (карте, домине, *Човече, не љути се*, са исписаним текстом и илустрацијама, уз упутство за игру).

22. Коришћење картончића за праћење различитих активности. Ученик користи картоне са припремљеним питањима да би описао активност у којој је учествовао: школски час, посету позоришту или биоскопу, одлазак у музеј, на излет у природу и сл.

23. Глуви телефони. Ученици у ланцу шапатом преносе реч или речи. Последњи ученик изговара реч коју је чуо.

24. ТВ или радио емисија. Активност се реализује тако што се изабере нека емисија (спортска, музичка, квиз, цртани филмови, емисије о путовањима и природи итд). Припреми се текст и поделе улоге. У учионици се направи студио у којем се програм одвија као уживо, или се стварно снима и потом се гледају и коментаришу аудиовизуелни записи.

25. Разредно поштанско сандуче. Ученици у сандуче стављају цедуље, писма и поруке адресиране на неког ученика из разреда, све ученике или наставнике. Једном недељно се сандуче празни.

26. Прављење недељног или месечног плана. Ученик црта табелу и прави план својих активности током читавог дана у току неког периода, уписујући време трајања и кратак опис активности и излаже план својих активности.

27. Преобликовање текста. Ученик преобликује бајку у стрип, басну у драмски текст, краћи прозни текст у песму, а песму у причу, оглас у вест итд).

28. Писање утисака о прочитаном, одгледаном или посећеном. Ученик пише коментар о различитим врстама текстова, ТВ емисији, позоришној представи, филму, посети музеју, забавном парку...

29. Спикери. Ученици играју улогу спикера (ТВ или радио), читају вести о реалним и фиктивним догађајима као вежбу правилног говорења (дикција, акцентуација, правилно дисање, реченична интонација...).

30. Учествовање у изради паноа, мапа и других наставних средстава.

31. Грађење речи по моделу - ученик смишља називе за измишљене или стварне предмете и појаве према постојећим творбеним моделима.

32. Комуникативне ситуације - како ће ученик замолити друга да му позајми оловку, а како наставника; како ће ученик учтиво обавестити наставника о томе да га је повредио тиме што га је неправедно оценио итд.

МОЈА ОТАЏБИНА СРБИЈА

Пред картом моје отаџбине. Њен положај у Европи и на Балкану. Границе са суседима и веза са земљом боравка.

Српски државни симболи (застава, грб и химна).

Србија и њене природно-географске специфичности. Уочавање и препознавање на карти Србије: рељефне целине (планине и низије) и највећи хидролошки објекти (реке, језера и бање).

Балканско полуострво у праисторији и античком добу (праисторијска и античка налазишта у нашој земљи).

Досељавање Словена и простор на коме се задржавају.

Српске земље и настанак првих српских држава.

Држава Немањића од 12. до 14. века (Стефан Немања, Стефан Првовенчани, Свети Сава, Драгутин и Милутин).

Превласт српске државе на Балкану (Стефан Дечански, Стефан Душан - Душанов законик).

Слабљење и подела Душановог царства (Урош, Мрњавчевићи - Маричка битка).

Моравска Србија и пад средњовековне државе (кнез Лазар - Косовска битка, деспот Стефан, деспот Ђурађ).

Босна у средњем веку.

ОСНОВИ КУЛТУРЕ СРПСКОГ НАРОДА

Средњовековна уметност код Срба (архитектура, фреско-сликарство, књижевност).

Историјске везе српске културе са другим културама.

Разликовање основних архитектонских форми у историјском развоју.

МУЗИЧКА КУЛТУРА

1. Песме за певање

Дечије

Деда Мраз - А. Кораћ

Домовина - Н. Вукомановић

Успаванка - Д. Лукић, Н. Вукомановић

На ливади - М. Милојевић

Завичају, мили крају - запис Ж. Петровић

Зима - Б. Станчић
Народне и староградске
У рану зору
Симбил цвеће
Запевала сојка птица
Расло ми је бадем дрво
Ој, девојко Смедеревко
Обраше се виногради горе крај Тополе
У тем Сомбору
Широк Дунав, раван Срем
Чај горо, лане моје причувај ми овце
Димитријо, сине Митре
Ајд' д' идемо Радо
Милица, једна у мајке
Златиборе, мој зелени боре
Где си душо, где си рано
О, Јело, о, Јело

2. Песме за певање и игру (колање)

Укруг, округ - Н. Херцигоња
Другарство - Д. Лаковић
Коларићу панићу

3. Слушање вокално-инструменталне музике

Српске путничке песме - ансамбл Ренесанс
Сабор српске музике - видео-касета
Ускршње и божићне песме - видео-касета
Друга руковет - С. Мокрањац
Осма руковет - С. Мокрањац
Литургија и Опело (делови) - С. Мокрањац

4. Обавезне композиције за певање и слушање

Боже правде - национална химна
Химна светом Сави
Тамо далеко
Креће се лађа француска

СЛОБОДНЕ АКТИВНОСТИ

Смотре ђачког стваралаштва и такмичења за најбоља ученичка остварења. Присуствовање гостовањима угледних књижевника, уметника и спортиста.

Цртање плана завичајног места. Гледање документарних филмова који приказују неке од наших крајева и читање текстова из географских читанки и других извора.

Сакупљање старина, читање текстова о прошлости српског народа.

Упознавање традиционалних заната у завичају предака (воденичар, ковач, ткач, јорганџија, опанчар...).

Народне ношње и игре (учешће у фолклорним групама).

Вокално и инструментално стваралаштво. Упознавање народних музичких инструмената (гусле, фрула, гајде, свирала од сламе, пиштаљка од врбове гране, тиква...).

СТАРИЈИ УЗРАСТ УЧЕНИКА

(седми и осми разред)

СРПСКИ ЈЕЗИК

Оперативни задаци:

- савладавање система напоредних и зависних реченица;
- овладавање техником брзог читања у себи и оспособљавање за "летимично" читање и читање "с оловком у руци";
- осамостаљивање за анализу лирских, епских и драмских дела;
- упознавање расправе као облика усменог и писменог изражавања;
- систематско савладавање разних облика усменог и писменог општења према захтевима у програму;
- обнављање, систематизација знања и делимично проширивање садржаја из граматике и правописа обрађених у претходним разредима;
- карта дијалеката српског народног језика;
- упознавање историјског развоја српског књижевног језика;
- савладавање главних правила акценатске норме књижевног језика;
- формирање критеријума за самосталан избор, анализу и процену уметничких дела приступачних овом узрасту;
- упознавање технике писања реферата;
- овладавање расправом као обликом усменог и писменог изражавања;
- систематизација знања о градиву из свих програмских подручја.

ЈЕЗИК

Оперативни задаци:

- гласовне промене;
- падежни наставци код именица сва три рода;
- промена свих врста заменица;
- придевски вид;
- промена бројева;
- глаголски вид, глаголски род;
- врсте непроменљивих речи;
- творбени систем српског језика;
- просте и сложене реченице;
- функције падежа у реченици;
- падежна синонимија;
- проширивање знања из правописа.

Испадање сугласника.²⁸

Једначење сугласника по звучности.²⁹

Једначење сугласника по месту творбе.

Палатализација: војник - војниче; рекох - рече; мрак - мрачан, рак - рачић, ковчег - ковчежић, друг - дружина, туга - растужити итд.³⁰

Сибиларизација: *река - реци, нога - нози, дух - дуси.*

Јотовање: уочавање замене тврдых сугласника меким у одређеним категоријама речи.³¹

²⁸ Објаснити узрок појаве: испадају слични сугласници кад су у истом сугласничком скупу. Ову појаву наставник може представити било путем анализе на тексту, било издвојеним примерима типа: отуда (одтуда -> (асимилацијом по звучности) оттуда -> (испадањем) отуда, према одсада, где испадања нема); безвучан (<-безвучан), богаташки (<- богаташки). Објаснити и испадање сугласника у примерима типа оца, оче (не отца, отче), масна (не мастна, према мастан) итд.

²⁹ Указати на примере невршења једначења у примерима градски, подшишати и сл.

³⁰ Скренути пажњу на чињеницу да сугласници ч, ж, ш према себи имају г, г, х у истим речима (или основама). Покаткад се према ч и ж могу наћи ц и з: стриц - стриче, зец - зечетина, витез - витеже, кнез - кнеже.

³¹ Презент (викати - вичем, стругати - стружем, махати - машем, резати - режем, писати - пишем, глодати - глођем, капати - капљем, зобати - зобљем итд.), компаратив (јак - јачи, благ - блажи, тврд - тврђи, љут - љући итд.), трпни придев (млатити - млаћен, градити - грађен итд.), збирне именице

Промена *л у о*: посао (посла), живео (живела).

Именице мушког рода: падежни наставци; скраћена множина (*Србин - Срб-и*); вокатив једнине - дистрибуција наставака *-е* и *-у*, инструментал једнине - дистрибуција наставака *-ом/-ем*, генитив множине - наставци *-и, -ију*; именице на *-лац* (читалац), именице на *-о* (орао). Именице средњег рода: генитив множине именица типа *ребро*; именице са проширеном основом (*дете - детета, име -имена*); именице које имају само множину - *врата, клешта, уста*); именице *око, уво/ухо* - у једнини с. рода, у множини женског. Именице женског рода типа *жена*: вокатив једнине вишесложних именица типа *другарица, Милица и Душка, Милка*; генитив множине именица типа *буква, девојка, белешка* и типа *молба, тајна*; именица *мати*. Именице женског рода типа *кост*: инструментал једнине - *мисао - мишљу/мисли, реч - речју/речи, глад - глађу/глади*; генитив множине - *кокош, кост*; именице *очи, уши, груди* и сл.; именица *кћи*. Именице које имају само једнину (збирне).

Заменице: именичке и придевске; промена личних заменица (*ја, ти*), промена личне заменице трећег лица (*он, она, оно*); енклитике; промена упитне заменица за лица *ко* и за ствари *шта/што*; промена придевских заменица. Употреба заменице *свој*. Покретни вокали код заменичких речи.

Придевски вид - одређени/неодређени (морфолошка разлика само у номинативу једнине м. рода); компарација придева - суплетивне форме. Покретни вокали код придевских речи.

Бројеви: промена броја *један, једна, једно*, редни бројеви - промена као одређени придеви; збирни бројеви - значење; бројне именице - двојица..., десетак..., трећина..., двојка, тројка...

Глаголи: по значењу - радња (писати), збивање (расти), стање (стајати); по виду - свршени/несвршени; видски парови - *писати / написати, читати / прочитати*; лични глаголски облици (презент, перфекат, футур I, футур II, императив, потенцијал)³² и нелични (инфинитив, глаголски прилози, глаголски придеви); прелазни/непрелазни глаголи; повратни глаголи; сложени глаголски облици; глаголски прилози; глаголски придеви.

Прилози: по значењу - место, време, начин, узрок; компарација.

Предлози: који се слажу са разним падежима (*у, за, на, о, по, међу, над, под, пред*) и само с једним (*к/а/, кроз, низ, уз, при, према*); предлози с генитивом - *без, близу, до, испод, испред, из, иза, између, изнад, код, крај, од, око, поред, после, преко, ради, због* итд. Предлози са покретним вокалима.

Везници: *а, ако, али, чим, да, и, или, јер, макар, мада; ко, што, који, чији, какав, где, кад, како, одакле, пошто...*

Речце: за појачавање и за изражавање утиска (*свакако, заиста, можда, веома, врло*).

Узвици: *е, ах, мац, хм* и сл.

Извођење (деривација) и слагање (композиција). Проста реч - изведена реч. Основа и суфикс. Изведеница. Префиксација. Сложеница.

(прут - пруће, гроб - гробље), инструментал једнине именица женског рода (глад - глађу, крв - крвљу, младост - младошћу), изведени придеви (теле/телета - телећи).

³² Напомена: Скрнути пажњу ученицима на то да се према норми футур гради од презента помоћног глагола хтети (пуне и енклитичке форме) и одговарајућег инфинитива. Пажња: уместо инфинитива често се употребљава и у футуру конструкција да+презент, па треба кориговати у језику ученика. Према потреби упознати ученике да у српском језику постоје аорист и имперфекат са редукованом употребом. Имперфекат се готово сасвим изгубио из савременог језика, али због његовог присуства у старијим књижевним текстовима ученике треба упознати са његовом морфолошком структуром и значењем. Исто, углавном, важи и за плусквамперфекат. И аорист је редак у савременом језику, али због какве-такве његове употребе потребно је ученике упознати са његовом творбом и значењем

Проста и проста проширена реченица; субјекатске и предикатске допуне и одредбе; глаголски и именски предикат; именичке одредбе - атрибут, апозиција; глаголски додаци - објекат; прилошке одредбе (за место, време, начин, количину, узрок); управни/неуправни говор.

Сложена реченица: напоредни односи независнослужених реченица - саставни, раставни, супротни, закључни, искључни; зависнослужене реченице - изричне, односне, зависно-упитне, месне, временске, узрочне, последичне, намерне, условне, начинске/поредбене, допусне.

Номинатив: функција субјекта и именског дела предиката. Генитив: неправи објекат, посесивни генитив, квалитативни генитив, временски генитив. Датив: значење намене/усмерености; неправи објекат, логички субјекат. Акузатив: без предлога - прави објекат, са предлозима - неправи објекат, прилошка одредба места. Вокатив: дозивање, обраћање. Инструментал: ознака *друштва и средства*; функција - *прилошка одредба места, времена и начина, атрибута, неправог објекта*. Локатив: ознака *места*; функција - *прилошке одредбе места и даљег објекта*.

Синонимија падежа: пред + инструментал = испред + генитив, под + инструментал = испод + генитив, међу + инструментал = између + генитив, квалитативни генитив = квалитативни инструментал.

Писање назива улица.

Писање географских назива.

Писање имена предузећа и установа.

Писање имена небеских тела.

Интерпункцијски и правописни знаци - тачка, запета, тачка и запета, три тачке, цртица, заграда, црта.

Интерпункцијски знаци у сложеној реченици.

КЊИЖЕВНОСТ И ОСНОВНИ КЊИЖЕВНОТЕОРИЈСКИ ПОЈМОВИ

Књижевност

Јован Јовановић Змај, *Кажу ми, кажу* (Ђулићи)

Бранко Радичевић, *Ђачки растанак* (одломак: *Ој, Карловци, место моје драго...*)

Владислав Петковић Дис, *Међу својима*

Јован Дучић, *Подне*

Десанка Максимовић, *Крвава бајка*

Милан Ракић, *На Газиместану*

Љубавни растанак, народна лирска песма

Мирослав Антић, *Плави чуперак* (избор из песничке збирке)

Смрт војводе Пријезде, народна епска песма³³

Мали Радојица, народна епска песма

Ропство Јанковић Стојана, народна епска песма

Иво Андрић, *Мост на Жети*

Павле Угринов, *Стара породична кућа* (одломак)

Борисав Станковић, *Увела ружа* (одломак)

Јован Стерија Поповић, *Покондирена тиква* (одломак из комедије)

Растко Немањић - свети Сава у књижевности (избор из Савиних списа, народног предања и уметничке поезије о св. Сави)

Доситеј Обрадовић, *Живот и прикљученије* (адаптирани одломак)

Вук Стефановић Караџић, Избор из Рјечника; О народним певачима; *Живот и обичаји народа српскога* (садржај по избору наставника)³⁴

³³ У прилогу: подела народне епске поезије.

Милан Ђ. Милићевић, *Карађорђе* (портрет)
Карађорђе и Доситеј, народна анегдота
Почетак буне против дахија, народна епска песма (одломци)
 Прота Матеја Ненадовић, *Мемоари* (одломак)
Житије Хајдук Вељка Петровића, Вук Стефановић Карацић (одломак)
 Љубомир Ненадовић, *Писма из Италије* (одломак о Његошу)
 Петар Петровић Његош, *Горски вијенац* (одломак)
 Ђура Јакшић, *Отаџбина*
 Избор народних лирских песама
 Васко Попа, *Очију твојих да није*
Женидба Милића барјактара, народна лирско-епска песма (одломак)
 Љубомир Симовић, *Одлазак Растка Немањића на Свету гору*
 Матија Бећковић, *Прича о светом Сави*
 Лаза Лазаревић, *Све ће то народ позлатити* (одломак)
 Иво Андрић, *Књига*
 Бранко Ћопић, *Башта сљезове боје* (приповетка из збирке, по избору)
 Бранислав Нушић, *Сумњиво лице* (одломци из комедије)
 (Књижевно дело на филму: Стеван Сремац: *Зона Замфирова, Ивкова слава*)

Тумачење текста

Оспособљавање ученика за самосталну анализу књижевноуметничког дела (лирска и епска песма, приповетка, роман, драма) уз помоћ развијеног плана и теза. - Процењивање идејно-естетских, језичко-стилских и других вредности уметничког дела. - Стицање поузданог критеријума за избор, анализу и процену књижевног текста. *Житије Хајдук Вељка Петровића* - Упућивање ученика у коришћење одабране и приступачне литературе о делима и писцима. - Подстицање и развијање критичког односа у проблемском приступу делу и писцу. - Систематизовање знања о народној књижевности.

Књижевни појмови

Лирика

- мотиви у лирској поезији;
- ритам, рима, рефрен, припев; врсте стиха, врсте риме;
- стилске фигуре: словенска антитеза, метафора, градација, контраст, симбол...;
- класификација народне лирике;
- подела уметничких (ауторских) лирских песама.

Епика

- класификација епске народне поезије;
- народна балада (лирско-епска песма);
- однос фабуле и сижеа;
- функција описа, пејзажа, у заустављању или покретању радње;
- карактеризација лика (психолошка, социолошка, говорна, историјска);
- књижевно-научне врсте (мемоари, дневник, аутобиографија, биографија, путопис);
- књижевни родови и значајније врсте (систематизација).

Драма

- драмске врсте (трагедија, комедија и драма у ужем смислу);
- особености драмског текста (чин, појава, лица, дијалог, дидаскалије);

³⁴ Овде је могуће реализовати многе додатне садржаје: о Вуку из школског програма РТС-а; дијафилмови о Вуковом и Доситејевом музеју; квиз знања на тему Основне области Вуковог рада (нпр. рад на реформисању српског језика и правописа, сакупљање народних умотворина, оригинално стваралаштво, преводилачки рад, критичко стваралаштво...).

- драмски елементи (експозиција, заплет, кулминација, перипетија, расплет).

Читање

Усавршавање изражајног читања, изражајног казивања напамет научног текста; читање и казивање по улогама; читање у себи. Развијање личног тона при читању и казивању напамет научених прозних и поетских целина. Вежбање у летимичном читању познатог текста ради налажења информација и увођење ученика у стицање способности да процени да ли ће непознати текст читати у целини или неће (новински чланак, нова књига...).

Култура усменог и писменог изражавања

Расправљање о књизи, позоришној представи, филму, изложби и сл. уз претходно обучавање ученика у писању теза, прикупљању података из различитих извора као што су: енциклопедије, лексикони, приручници, речници...

Критички приказ нове књиге, филма, радијске, телевизијске емисије, позоришне представе, концерта...

Портретисање лика по самостално сачињеном плану. Портретисање лика на основу пишчевих коментара, фабуле, дијалога. Описивање екстеријера и ентеријера.

Причање о стварном или измишљеном догађају уз коришћење приповедања, описивања и дијалога. Анализа одабраних текстова у којима преовлађује говор ликови ради бољег схватања дијалога као облика казивања. Преиначавање управног говора у неуправни.

Уочавање разлика међу стилловима; анализа текстова писаних различитим стилловима.

Подстицање ученика на самостално литерарно стваралаштво (читање ученичких радова и разговор о њима).

Синтаксичко-стилске и лексичке вежбе; раслојавање лексике српског језика - домаће и стране речи; архаизми; дијалектизми; жаргонизми; неологизми; тражити од ученика да уз помоћ родитеља направе мали речник речи које су карактеристичне за завичајни говор њихових предака; речи које су ушле у српски језик из језика који се говори у земљи-домаћину; хомонимија и полисемија; везивање синонима за одређени стил (нпр. замислити ситуације у којима је прикладно употребити *казати*, *изјавити*, *истртљати*, *саопштити*, *избрљати*).

Писање молбе, записника... Обучавање ученика у попуњавању различитих образаца.

Четири школска писмена задатка (један час за израду и два часа за анализу задатака и писање побољшане верзије).

МОЈА ОТАЏБИНА СРБИЈА

Српски народ под страном влашћу (сеобе у 16, 17. и 18. веку и облици отпора турској власти - хајдуци и ускоци, положај Срба у Турском и Аустријском царству).

Настанак модерне српске државе. Први српски устанак (Карађорђе Петровић).

Други српски устанак и стицање аутономије (Милош Обреновић).

Стварање државе у Црној Гори (цетињска митрополија, Петар I, Петар II Петровић Његош, кнез Данило и кнез Никола).

Србија у време Уставобранитеља и друге владавине Милоша и Михаила Обреновића.

Ослободилачки ратови 1876-1878. године и стицање независности.

Србија од 1878. до 1903. године (проглашење краљевине, Милан и Александар Обреновић, политички живот и модернизација Србије).

Србија после Мајског преврата (парламентарна монархија, Петар Карађорђевић).

Србија и Црна Гора у балканским ратовима и у Првом светском рату.

Стварање заједничке државе Срба, Хрвата и Словенаца и њено постојање до 1941. године (политички, економски и културни живот, Александар и Павле Карађорђевић).

Југославија у Другом светском рату (покрети отпора окупатору, генерал Драгољуб Михаиловић, Јосип Броз Тито, геноцид над Србима у НДХ, грађански рат и његов исход).

Југославија после Другог светског рата (политички, економски и културни живот до распада СФРЈ 1991. године).

Распад југословенске државе и етнички сукоби на крају 20. века.

Основне природно-географске одлике Србије (рељеф, клима, хидрографија, биљни и животињски свет).

Национални паркови и заштита животне средине.

Становништво Србије (број, густина насељености, природни прираштај, миграције, структура - национална, језичка, верска, полна, радна, старосна).

Насеља у Србији.

Опште привредно-географске карактеристике Србије (географске основе развоја пољопривреде, извори енергије и рудно богатство, индустријске гране и центри, саобраћај и важније саобраћајнице, туристички ресурси и туристички центри).

Државно уређење Србије.

Српски народ у Босни и Херцеговини - Републици Српској, Црној Гори, осталим бившим југословенским републикама, европским државама и ваневропским континентима и његова веза са матицом.

Србија и савремени интеграциони процеси у Европи и свету (УН, ЕУ, ЕФТА, ОЕЦД и др).

ОСНОВИ КУЛТУРЕ СРПСКОГ НАРОДА

Средњовековна уметност код Срба (12. и 13. век): архитектура (Студеница, Жича), фреско-сликарство (Милешева, Сопоћани), књижевност (Мирослављево јеванђеље, житија светитеља).

Српска уметност 1300-1371: архитектура (Грачаница), скулптура (Дечани), фреско-сликарство (Старо Нагоричано, Дечани). Иконе и минијатуре.

Српска уметност 1371-1459: архитектура (Раваница), рељефна декорација и полихромија у обради фасаде (Каленић), фреско-сликарство (Манасија).

Опште одлике барока код Срба: архитектура (манастири Фрушке горе - *српски Атос*), сликарство (иконостаси Теодора Крачуна и Теодора Илића Чешљара).

Неокласицизам у српској уметности (Арсеније Теодоровић).

Романтизам у српској уметности (Ђура Јакшић).

Академски реализам у српској уметности (сликари Ђорђе Крстић, Паја Јовановић и Урош Предић и вајар Петар Убавкић).

Модерна и савремена уметност - правци и представници (Надежда Петровић, Петар Коњовић, Милена Павловић Барили, Сава Шумановић, Мића Поповић, Марко Челебоновић, Петар Лубарда, Дато Ђурић, Влада Величковић, Љуба Поповић...).

Допринос националне културе светској баштини (књижевност, музика, ликовна и примењена уметност, драмска и филмска уметност, телевизијско стваралаштво...).

Српска културна добра уписана на Унескову Листу светске баштине (културно-историјски регион Старог Раса и Сопоћана, Студеница, Високи Дечани, Пећка патријаршија, Грачаница и Богородица Љевишка) и на Унескову Листу памћења света (Архив Николе Тесле и Мирослављево јеванђеље).

Велика имена српске науке и културе која истовремено припадају и светској култури (Никола Тесла, Михаило Пупин, Милутин Миланковић, Иво Андрић,

Милош Црњански, Меша Селимовић, Васко Попа, Данило Киш, Милорад Павић, Емир Кустурица, Душан Ковачевић...).

МУЗИЧКА КУЛТУРА

1. Песме за певање

Соло песме и филмска музика

По Градини месечина сија - И. Бајић

Јесен стиже дуњо моја - И. Бајић

К'о некад у осам - песма из истоименог домаћег филма

Девојко, мала - песма из домаћег филма *Љубав и мода*

Народне и староградске

Хладан ветар пољем пири

Осам тамбураша

Веселица

Играли се врани коњи

Ој, јаворе, јаворе

Шано, душо

Да л' знаеш, мори, моме

Отвори ми бело Ленче

Џанум, наред село

Ти би хтела песмом да ти кажем

Лепа Јања

Била једном ружа једна

Што се боре мисли моје

Кад ми тишеш, мила мати

Повела је Јела

Вишњицица род родила

Ој, девојче, Пироћанче

2. Песме за певање и игру (колање)

Играле се делије

Бела рада

Шано, душо

3. Слушање вокално-инструменталне музике

Опера Коштана (делови) - П. Коњовић

Шеста, Десета и Једанаеста руковет - С. Мокрањац

Балетска свита *Охридска легенда* (делови) - С. Христић

Литургија (делови) - К. Станковић

Литургија (делови) - Ј. Маринковић

Опело (делови) - С. Христић

4. Обавезне композиције за певање и слушање

Боже правде - национална химна

Химна светом Сави

Тамо далеко

Креће се лађа француска

Марш на Дрину - С. Бинички

СЛОБОДНЕ АКТИВНОСТИ

Смотре ђачког стваралаштва и такмичења за најбоља ученичка остварења.

Присуствовање гостовањима угледних српских књижевника, уметника и спортиста.

Упознавање са изузетним резултатима српског спорта.

Гледање играних и документарних филмова с темом догађаја из националне историје.

Цртање планова и карата завичајних места и предела. Састављање зидних новина и паноа о темама из завичаја предака. Читање текстова из географских и историјских читанки и других извора. Припремање заједничких збирки етнографских и петрографских материјала из наших крајева. Учешће у фолклорним групама и приредбама у народним ношњама појединих крајева. Упознавање са организацијом школских спортских такмичења у Србији.

Обилазак (за време посете отаџбини) културно-историјских споменика, установа културе и осталих знаменитости наведених у Програму, као и оних који нису поменути (нпр. Лепенски вир, Винча, Сирмијум, Виминацијум - војни логор, Гамзиград - царска палата, Београдска тврђава, Нишка тврђава, Петроварадинска тврђава, Орашац, Таково, Оплепац, Сремски Карловци, Народни музеј у Београду, Војни музеј у Београду, Музеј Српске православне цркве у Београду, Музеј града Београда, Етнографски музеј у Београду, Музеј Вука и Доситеја у Београду, Музеј југословенске кинотеке у Београду, Музеј Николе Тесле у Београду, Музеј Првог српског устанка - Конак кнеза Милоша у Београду, Галерија Матице српске у Новом Саду, Народно позориште у Београду, Српско народно позориште у Новом Саду, Саборна црква у Београду, храм Светог Саве на Врачару...).

ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО УПУТСТВО

Основне карактеристике програма

1. Учење наставног предмета *српски језик* обухвата: праћење познавања српског језика у одељењу (групи), припремање ученика за усвајање програмских садржаја, рад на усвајању и даљем развијању правилног читања и писања, усменог и писменог изражавања, у духу прихваћене језичке норме, сазнавања и доживљавања одабраних остварења из књижевности, уметности, културе и традиције, историје и фолклора српског народа. Оспособљавање ученика за разумевање, тумачење, усвајање и вредновање препоручених програмских садржаја подстиче се корелацијом са другим наставним предметима које ученици изучавају у својим редовним школама. Све активности треба да усмеравају ученике на одржавање, развијање и унапређивање вишеструких и трајних веза с отаџбином.

2. *Моја отаџбина Србија* подразумева усвајање основних садржаја из националне историје и географије, уз указивање на елементе обичаја, културе, традиције и религије српског народа. Те садржаје, што је могуће више, треба обрађивати интегрисано са српским језиком, посебно на часовима посвећеним лектури и вежбањима усменог и писменог изражавања.

Зависно од узраста ученика, уз корелацију са другим предметима, дат је преглед најзначајнијих збивања из националне историје од 7. до краја 20. века.

Садржаји из националне географије сведени су на одабране теме, кроз које ученици треба да упознају најважније природногеографске и друштвеногеографске карактеристике Србије и завичаја предака. Потребно је указати на међуусловљеност природне и друштвене средине, при чему треба избегавати фактографију и статистичке податке.

3. *Основи културе српског народа* обухватају избор достигнућа српског народа из области духовног стваралаштва - ликовног и музичког. При реализацији ових тема наставник се ослања на искуства и знања ученика стечена у породици и редовној школи. Упознавање духовног стваралаштва свог народа допринеће очувању националног идентитета и спознаји да је српска уметност интегрални део светске културне баштине. Музички садржаји одабрани су у складу с идејом да ученици најпре мелодијски и ритмички "осете" језик који ће учити, да открију његову

специфичност и лепоту, тако да им неће бити тешка и непозната гласовна структура понуђених речи. Неке теме из основа културе српског народа постоје и у програму српског језика. Зато обраду ових садржаја треба, што је могуће више, интегрисати у обраду дате лектире, кроз тематске изложбе, приредбе и сл.

4. Слободне активности ученика обухватају разне облике и врсте стваралачког рада ученика, у складу с њиховим способностима, интересовањима и жељама, али и условима рада.

Структура часа у комбинованом одељењу - групи

Рад у комбинованом одељењу - групи, специфичан је и може се организовати по различитим моделима смењивања непосредног наставног рада наставника с ученицима и посредног, у коме наставник индиректно путем организације самосталног рада ученика организује наставу. Препоручују се следеће могуће структуре часа у измени **посредног и непосредног наставног рада**:

- а) Наставник цео час ради с једним разредом, а други разред ради самостално.
- б) Наставник непосредно ради с једним разредом, затим с другим, а на крају оба разреда раде самостално.
- в) Наставник у уводном делу часа непосредно ради с оба разреда, односно са свим разредима, а затим пола времена с једним те пола времена с другим разредом.
- г) Наставник у уводном или завршном делу часа ради са свим ученицима, а остало време непосредно ради с једним, а потом с другим разредом.
- д) Наставник непосредно ради са свим разредима целог часа.
- ђ) Ученици свих разреда целог часа раде самостално.
- е) На почетку часа наставник непосредно ради са свим разредима, затим непосредно ради с једним разредом, а са осталим разредима посредно; на крају часа поново ради непосредно са свим ученицима (разредима).
- ж) У уводном и завршном делу часа наставник непосредно ради са свим ученицима; између ових фаза смењују се непосредни и посредни рад, тако да током часа у сваком разреду настава два или више пута прелази из непосредне у посредну и обратно.

У комбиновању непосредног и посредног наставног рада треба имати у виду узраст ученика због разлика које се испољавају у нивоу образовања, оспособљености и зрелости ученика за поједине облике и технике рада. Препоручује се дужи непосредан рад са ученицима млађег узраста, нарочито на почетку школске године. Током самосталног рада потребна је чешћа провера ритма и тока рада ученика, пружање допунских објашњења и подстицање на даљи рад. Пожељно је да сваки наставни час почне непосредним радом у млађем разреду и да се њиме заврши. Сложенији начини рада (групни рад, рад с појединим инструментима, решавање проблема и сл.) погоднији су за старије ученике.

У комбинованом одељењу самосталан рад ученика са непосредним наставним радом чини интегрални део сваког часа. За његово извођење издваја се исто онолико времена као и за непосредни рад. Уколико се добро организује, самосталан рад ученика знатно доприноси остваривању кључних образовно-васпитних задатака и садржаја.

Часове самосталног рада ученика треба организовати тако да доприносе продубљивању обрађених садржаја решавањем нових задатака као што су: коришћење новог текста, нових података и чињеница, схема и скица у вези с обрађеним садржајима; решавање задатака с новим елементима применом познатог поступка; примена задатака чије решавање захтева изналажење нових начина рада и друго. За такав рад наставник мора редовно да припрема збирке задатака и

наставних листића и других дидактичких материјала којима се може обезбедити функционална примена знања ученика.

Ради систематског оспособљавања ученика за самостални рад потребно је повремено организовати посебне часове на којима наставник даје ученицима упутства, објашњења и савете у вези са самосталним радом.

Да би се у самосталном раду постигло да сви ученици буду оптимално активни и да задатке доводе до краја - неопходно је **диференцирање задатака** према предзнању, способностима, темпу и ритму ученика. Осим тога, мора се обезбедити и (обострана) повратна информација о томе како су задаци схваћени и како се решавају. Ученицима млађих разреда, као и онима који имају тешкоће у учењу, потребна је чешћа непосредна наставникова помоћ (кратка усмена или писмена провера тока рада ученика - петоминутно објективно испитивање свих ученика, али и индивидуална инструкција - непосредна помоћ наставника појединим ученицима). Ученике старијег узраста треба поступно и систематски упућивати у начине како сами себи могу да обезбеде повратне информације о исправности тока свога рада (како да се у томе послуже својим белешкама, уџбеником, приручником, картом, скицом, раније решеним задатком и сл.). Уз то, за часове самосталног рада ученика наставник треба да припрема (и примењује) наставне листиће с тачним решењима, задатке и текстове с "подсетницима" (полупрограмиране секвенце), да на видном месту у учионици повремено излаже текстове који чине основу за стицање нових знања и решавање задатака (примери, правила, упутства, скице, схеме и сл.). Наставна средства (од класичних преко аудиовизуелних до најсавременијих електронских медија и рачунара), стављена у службу све пунијег изграђивања активне позиције ученика, могу много да допринесу остваривању образовно-васпитних циљева и задатака.

Планирање и непосредна припрема наставника

Основ планирања наставе су дефинисани циљ и задаци образовно-васпитног рада. Планирање се врши на годишњем и месечном нивоу. За сваку активност која се намерава остварити (наставну, ваннаставну, практични рад и слично) треба јасно дефинисати шта се жели добити као крајњи резултат. То може бити упознавање, разумевање, стицање знања, овладавање вештинама, мотивисање и друго.

Планирање и непосредна припрема наставника су услов рационалног располагања временом јер обезбеђују: равномерност распореда наставног садржаја, систематичност, поступност у раду, селективнији избор и примену наставних метода и средстава, облика и техника рада.

Планирање наставног рада може бити у односу на време - *годишње, полугодишње, тромесечно, месечно и седмично*; у односу на степен разраде - *глобално и оперативно*, а у односу на поступак - *временско и тематско*.

Глобално планирање обавља се пре почетка школске године и обухвата распоређивање наставних тема, број часова за реализацију наставних тема, распоређивање часова за обраду, утврђивање и систематизацију пређеног градива.

Оперативно планирање је конкретизација глобалног и обухвата дидактичко-методичку разраду наставних тема на наставне јединице и време реализације најмање за један месец.

Наставник сачињава оперативни план уз уважавање корелације садржаја по разредима, упознавање услова, предзнања ученика и друго. Оперативни план садржи: време (нпр. наставне недеље), редослед наставних јединица у оквиру теме, тип часа, облик рада, методу рада, наставна средства, место рада (локација), и напомену у коју се уноси све оно што је важно за саопштење о наставној јединици, одступање од плана итд. *Оперативно планирање* захтева **флексибилнији приступ**

наставника. То подразумева одређену слободу у предвиђању броја часова за наставну целину или тему зависно од услова у којима се настава остварује, захтева који се постављају ученицима приликом учења, темпа којим ученици остварују унапред задате захтеве и друго. У односу на то, наставник може да повећа или смањи број часова за одређену тему, односно наставну јединицу. Пожељно је да наставник при изради оперативног плана укључи ученике и од њих непосредно добије податке који су значајни за планирање, као и предлоге за рад.

Припрема за час у комбинованом одељењу треба да буде сажета, садржајна и прегледна како би је наставник мога користити током извођења наставе. Основни захтев припреме за рад у оваквим условима је један час - једна припрема. Из ње треба да се види:

- артикулација блок-часа,
- релативна самосталност појединих делова у оквиру блок-часа,
- измена посредног и непосредног наставног рада у одељењу/групи,
- трајање појединих етапа часа.

За успешно планирање и припрему потребно је утврдити почетно стање групе имајући у виду развојне и узрасне карактеристике ученика, ниво знања и способности, социо-културне утицаје, навике, мотивацију за учење и слично.

Циљ наставе, почетно стање и рад у условима комбинованих група су основни елементи оквира у коме се одвија педагошки процес, а самим тим и планирање и припрема наставника.

Идентификовање конкретних услова рада

Под конкретним условима рада подразумева се:

- знање и способност ученика;
- простор и опрема објекта у коме се активност изводи (величина просторије и њена опремљеност с обзиром на групу, расположивост наставних средстава);
- извори информација и знања;
- време предвиђено за одређену активност.

При планирању треба водити рачуна о избору поступака који се могу реализовати у постојећим условима, односно не планирати оне активности за које нема одговарајућег простора, опреме или других битних услова.

Селекција информација и њихово представљање ученицима

Избор информација релевантних за програм који се изучава пре свега значи **елиминисање детаља** и опширности, чиме се омогућава ученицима да ефикасно усвоје битне садржаје.

Селекција информација претпоставља брижљиво проучавање програма (наставних садржаја) и референтне литературе. Тиме се идентификују неопходне информације које треба саопштити на часу и оне које се могу добити из других извора (учбеника или приручника).

Због специфичних услова рада наставник је у прилици да планира и реализује **интегрисани/тематски приступ** који се заснива на организацији тема и појмова унутар опсега знања групе деце с којом ради и структурирању садржаја око широк сазнајних целина.

Избор дидактичко-методичког приступа

Савремене дидактичке теорије, развијена образовна технологија и наставна пракса теже ка **флексибилним** облицима наставе и учења и већој активности ученика. То се остварује првенствено путем диференцијације и индивидуализације наставе и комбиновањем различитих облика организације наставе водећи рачуна да постоји склад између свих битних елемената као што су циљеви који се желе постићи, садржај, узраст ученика, услови рада и друго.

Наставнику су на располагању различите **методе** као начини подучавања и стицања знања, формирања вештина, ставова и навика, мотивисања за учење, подстицања когнитивног, социјалног, емоционалног и физичког развоја. Оне се примењују у свим етапама наставног процеса, од увођења ученика у наставни процес до евалуације.

Како се настава одвија у блоку од три часа, са хетерогеном групом ученика уз коришћење најчешће интегрисаног приступа настави, могућности **комбиновања** различитих метода веће су него у редовној настави. На тај начин се може обезбедити добра динамика часа и превазићи проблеми који произлазе из чињенице да је дневно оптерећење ученика веће него оних који похађају само редовну наставу, као што су нпр. умор, одржавање пажње и друго.

Блок од три часа даје велике могућности да се користе начини рада с ученицима које је објективно врло тешко реализовати у условима часа од 45 минута. Нпр. кооперативно учење које комбинује групни облик рада - рад у паровима, и дијалогску методу, тј. ученици раде у малим групама/паровима кроз комуникацију или различите форме проблемске наставе, тимског рада.

Комбиновање различитих метода, активности ученика, извора знања и дидактичких средстава помоћи ће наставнику да:

- не спроводи предавачко-испитивачку (рецептивну) наставу,
- поштује узрастне и индивидуалне карактеристике ученика,
- мотивише ученике да активно учествују у наставном процесу,
- лакше вреднује ученичко постигнуће,
- створи пријатну атмосферу за рад.

Наставна средства су саставни део наставног процеса и треба их посматрати у најширем смислу као део средине за учење коју наставник осмишљава и планира. Она треба да обезбеде употребу пажљиво изабраног материјала који одговара циљевима наставе, садржајима, методама рада, развојним и индивидуалним карактеристикама ученика.

Ефикасност рада може се подићи употребом адекватних наставних средстава, посебно у посредној настави (самостални рад ученика). Она могу допринети повећању сазнајне вредности информација и помоћи у самопроверавању рада од стране ученика. Наставна средства не могу заменити наставника, али могу у неком тренутку преузети неку његову улогу, као што су мотивисање ученика за рад, елиминисање "празног хода" и стварање пријатне атмосфере. Треба имати у виду да сама употреба савременог техничког уређаја, нпр. телевизора или компјутера, не унапређује наставни процес, већ то чини садржај који се помоћу њега презентује ученицима и активности које следе.

Место и улога ученика и наставника у реализацији програма

У реализацији посебног програма основног образовања и васпитања у иностранству положај и улога наставника и ученика су у извесној мери другачији у односу на редовну школу. Рад у комбинованим групама захтева другачије планирање и реализацију наставе. Група деце која се разликују по узрасту и знањима омогућава учење не само у интеракцији са наставником, већ и кроз богату међусобну размену коју наставник подстиче и каналише. Наставник је партнер у педагошкој комуникацији који обезбеђује прилику сваком детету да се исказе и напредује. То подразумева добро познавање и праћење ученика - њихових способности, знања, интересовања, мотивације, и уважавање дневне оптерећености ученика. Ученици имају више самосталности у раду, слободније траже помоћ од наставника и старијих ученика у групи. Оцењивање и школски успех су више у функцији унапређивања

наставног процеса и личног развоја, па самим тим мање оптерећују наставника и ученика.

Вредновање образовних постигнућа

Вредновање образовних постигнућа је саставни део педагошког процеса и подразумева сталну проверу примењених дидактичко-методичких приступа, што омогућава прилагођавање, корекцију или измену поступака и садржаја, зависно од постојеће ситуације и постављених циљева. То је основа за стварање "**личне методике наставника**", која као резултат систематског планирања и анализе постаје веома вредан инструмент унапређивања рада, а тиме и резултата рада ученика.

Праћење рада и напредовања ученика је континуиран процес, планиран и добро осмишљен. Прати се и вреднује **укупна активност ученика** у вези са конкретним програмом наставе и њеним циљевима. На основу прикупљених информација наставник ће вредновати ниво који је ученик у свом образовно-васпитном раду и развоју постигао,

без поређења са другим ученицима. Критеријуми за вредновање образовних постигнућа су врста, обим и ниво знања, умења и вештина и ангажовање ученика у наставном процесу.

Оцена је индивидуализована, саопштава се ученику и уписује у дневник рада на истом часу. Бројчану скалу оцењивања чине оцене: одличан (5), врло добар (4), добар (3) и довољан (2).

Праћење и вредновање рада ученика треба да буде подршка процесу учења, разумевању циљева учења и критеријума на основу којих се може проценити успешност учења, чиме се ученик оспособљава за самостално праћење и оцењивање сопственог рада.

Укључивање породице

Укључивањем породице у наставу повезују се две средине учења - школа и породица, чиме се јача свест о националној и културној припадности и осећај заједништва. Наставник на тај начин добија потпунију слику о детету, а породица информације шта и како се ради с њиховим дететом.

Чланови породице могу бити у различитим улогама, као што су:

- извори знања, нпр. кад неко говори о свом завичају или историјским догађајима из отаџбине у којима је лично учествовао или о њима чуо од чланова породице или кад прилажу слике и књиге које могу бити искоришћене као наставна средства;

- инструктори, када ученике нечему подучавају;

- организатори скупова, излета, посета;

- волонтери који помажу наставнику;

- координатори за различите активности, као што су нпр. повезивање са децом и организацијама из отаџбине и земље у којој живе.

Спољни табак

Образац бр.
1

РЕПУБЛИКА СРБИЈА

**ПОДРУЧЈЕ ДИПЛОМАТСКО-КОНЗУЛАРНОГ ПРЕДСТАВНИШТВА
РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ**

Назив _____

Седиште _____

Држава _____ Место извођења
наставе _____

**МАТИЧНА КЊИГА
ЗА УЧЕНИКЕ КОЈИ ПОХАЂАЈУ НАСТАВУ ПОСЕБНОГ
ПРОГРАМА
ОСНОВНОГ ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА У ИНОСТРАНСТВУ**

Школске 20 ____/____, 20 ____/____, 20 ____/____, 20 ____/____,
20 ____/____, 20 ____/____, 20 ____/____, 20 ____/____. године

Разреди: _____ Број групе: _____

Наставник:

Овлашћено лице ДКП-а:

од ____ до ____	од ____ до ____
(име и презиме - штампаним словима)	(име и презиме - штампаним словима)
од ____ до ____	од ____ до ____
од ____ до ____	од ____ до ____
од ____ до ____	од ____ до ____
од ____ до ____	од ____ до ____
од ____ до ____	од ____ до ____
од ____ до ____	од ____ до ____
од ____ до ____	од ____ до ____

СПИСАК УЧЕНИКА

Ред. број	Презиме и име ученика-це	Разред и група	Напомена	Ред. број	Презиме и име ученика-це	Разред и група	Напомена
01.				26.			
02.							
03.							
04.							
05.							

06.							
07.							
08.							
09.							
10.							
11.							
12.							
13.							
14.							
15.							
16.							
17.							
18.							
19.							
20.							

21.							
22.							
23.							
24.							
25.							

УПУТСТВО

На предњој страни спољњег табака, поред других података, уносе се подаци о променама наставника (одељењског старешине) и овлашћеног лица дипломатско-конзуларног представништва у току школовања ученика.

На левој унутрашњој страни спољњег табака, **Списак ученика**, уноси се презиме и име сваког уписаног ученика у одговарајући разред и групу. У току школовања дописују се ученици који долазе у одговарајући разред и групу - из истог или другог града. У колони **Напомена** уписује се место у које ученик одлази, односно долази.

Унутрашњи лист попуњава се на следећи начин:

- После речи: **Број**, у кућицама, којих има седам, уписују се: у прве две редни број из **Списка ученика** матичне књиге, у трећој разред, у четвртој и петој број групе и у шестој и седмој два последња броја године уписа. На пример, **0510205** значи да је ученик пети у **Списку ученика** првог разреда, друге групе (одељења), уписан у 2005. години. Уколико ученик долази из другог града, а не уписује се у први разред, број матичне књиге, на пример **3230105** значи да је ученик уписан у **Списак ученика** матичне књиге под редним бројем 32, у трећем разреду, прве групе и уписан 2005. године;

- У рубрикама за уношење података о родитељима, уколико ученик нема родитеље, уносе се подаци о старатељу;

- у реду после речи: "због", уноси се разлог престанка похађања ове наставе;

- у одељку **НАПОМЕНЕ** уписује се: назив места из којег ученик долази и које разред има завршене; деловодни број и датум издавања дупликата уверења и ђачке књижице; број решења о нострификацији јавне исправе; број решења о промени имена или презимена и друго.

Број
Бр. Раз. Група Год.

ЈМБГ

(презиме и име ученика-це)_____
(презиме и име оца)_____
(презиме и име мајке)_____
(датум рођења)_____
(место и општина рођења)_____
(држава)

Ученик-ца је _____ разред 20 године, ради похађања
уписан-а у _____ наставе посебног
(словима)

програма основног образовања и васпитања у иностранству.

Престао-ла је да похађа ову наставу дана _____ 20
године, због _____

УСПЕХ УЧЕНИКА ПО РАЗРЕДИМА

НАСТАВНИ ПРЕДМЕТИ	МЛАЂИ УЗРАСТ УЧЕНИКА - ОЦЕНЕ		
	Школска година 20 ____ / 20 ____ ____ први разред	Школска година 20 ____ / 20 ____ ____ други разред	Школска година 20 ____ / 20 ____ ____ трећи разред
Српски језик			
Моја отаџбина Србија			
Основи културе српског народа			
Владање			
Наставник			

Деловодни број и датум издавања ђачке књижице	
---	--

НАСТАВНИ ПРЕДМЕТИ	СРЕДЊИ УЗРАСТ УЧЕНИКА - ОЦЕНЕ		
	Школска година 20 ____ / 20 ____ четврти разред	Школска година 20 ____ / 20 ____ пети разред	Школска година 20 ____ / 20 ____ шести разред
Српски језик			
Моја отаџбина Србија			
Основи културе српског народа			
Владање			
Наставник			

НАСТАВНИ ПРЕДМЕТИ	СТАРИЈИ УЗРАСТ УЧЕНИКА - ОЦЕНЕ		Освојена места на такмичењу (навести врсту, ранг и освојено место)
	Школска година 20 ____ / 20 ____ седми разред	Школска година 20 ____ / 20 ____ осми разред	
Српски језик			
Моја отаџбина Србија			
Основи културе српског народа			
Владање			
Наставник			
Деловодни број и датум уверења			
Примио-ла уверење, датум и потпис			

НАПОМЕНЕ:

Образац бр.
2

РЕПУБЛИКА СРБИЈА

**ПОДРУЧЈЕ ДИПЛОМАТСКО-КОНЗУЛАРНОГ ПРЕДСТАВНИШТВА
РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ**

Назив	<hr/>	Седиште	<hr/>
Држава	<hr/>	Место извођења наставе и број групе	<hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/>

**ДНЕВНИК
ОБРАЗОВНО-ВАСПИТНОГ РАДА
У ИНОСТРАНСТВУ
(посебан програм основног образовања и васпитања)**

РАЗРЕД-И _____

ШКОЛСКА ГОДИНА _____ / _____

НАСТАВНИК

С А Д Р Ж А Ј

УПУТСТВО	4
УЏБЕНИЦИ, ДРУГА ЛИТЕРАТУРА И ОСТАЛА СРЕДСТВА ЗА НАСТАВУ И УЧЕЊЕ	5
РАСПОРЕД РАДА ОБРАЗОВНО-ВАСПИТНЕ ГРУПЕ	6
СПИСАК УЧЕНИКА	7-14
ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА (ДНЕВНИК РАДА)	15-54
РЕАЛИЗАЦИЈА ПЛАНА И ПРОГРАМА СЛОБОДНИХ АКТИВНОСТИ	55-58
ПОДАЦИ О УЧЕНИЦИМА И РОДИТЕЉИМА И УСПЕХУ УЧЕНИКА	59-118
ЗАПИСНИЦИ	119
ЗАПИСНИЦИ СА РОДИТЕЉСКИХ САСТАНАКА И САВЕТА РОДИТЕЉА	120-127
ЗАПИСНИК СА САСТАНАКА АКТИВА НАСТАВНИКА	128-132
ЗАПАЖАЊА О ПРЕГЛЕДУ ДНЕВНИКА ОБРАЗОВНО-ВАСПИТНОГ РАДА	133

УПУТСТВО

Дневник образовно-васпитног рада у иностранству за вођење евиденције о реализацији посебног програма основног образовања и васпитања од првог до осмог разреда (у даљем тексту: Дневник рада) је документ који пружа увид у организацију и реализацију процеса образовно-васпитног рада и омогућава континуирано праћење развоја и успеха ученика током школске године.

По завршетку школске године, Дневник рада наставник обавезно предаје координатору наставе или овлашћеном лицу ДКП-а.

УЏБЕНИЦИ, ДРУГА ЛИТЕРАТУРА И ОСТАЛА СРЕДСТВА ЗА НАСТАВУ И УЧЕЊЕ

Уносе се, за одговарајуће наставне предмете, имена аутора, називи свих уџбеника и године издања, као и помоћна литература и друга средства, који

се користе у раду са ученицима.

РАСПОРЕД РАДА ОБРАЗОВНО-ВАСПИТНЕ ГРУПЕ

За сваку образовно-васпитну групу уносе се тражени подаци у одговарајуће рубрике.

СПИСАК УЧЕНИКА

За сваког ученика, у одговарајуће колоне, уписују се тражени подаци у колоне.

ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА (ДНЕВНИК РАДА)

Наставник за сваки месец и недељу уписује: датум и место извођења наставе, садржај рада за сваки узраст, план слободних активности за ту недељу и промене у реализацији садржаја програма.

РЕАЛИЗАЦИЈА ПЛАНА И ПРОГРАМА СЛОБОДНИХ АКТИВНОСТИ И

Код реализације плана и програма слободних активности уписати: датум одржавања, време, врсту слободне активности, број ученика и који су узрасти учествовали у одговарајућој активности.

ПОДАЦИ О УЧЕНИЦИМА И РОДИТЕЉИМА И УСПЕХУ УЧЕНИКА

У рубрици **МЕСТО ПОХАЂАЊА НАСТАВЕ** уписује се место где се одржава настава образовно-васпитне групе. Ако при попису ученика једне образовно-васпитне групе на страници остане празан простор, попис следеће образовно-васпитне групе започиње на новој страници. У остале рубрике уписивати тражене податке.

У рубрици **Евиденција похађања наставе по месецима** присуство се евидентира знаком "+", а одсутност знаком "-" за сваку недељу у месецу.

У рубрици **Врста, назив и разред редовне школе** уписује се врста, назив и разред редовне школе у држави у којој похађа ту школу.

У рубрици **Ниво образовања оца и мајке** пише се: основно, средње, више или високо.

Оцењивање је бројчано од 2 до 5. Оцена недовољан (1) се не примењује приликом закључивања оцена на првом полугодишту и крају школске године. Оцена недовољан (1) може се примењивати у току рада али као мотивационо средство. Закључне оцене се уписују у засенченом делу реда одговарајућег предмета.

У рубрици **Слободне активности** уписују се врсте активности које је ученик имао у току школске године.

ЗАПИСНИЦИ

Записнике треба водити тако да се уписују следећи елементи записника: датум одржавања састанка, врсту састанка, број присутних, дневни ред, одлуке и закључке.

ЗАПАЖАЊА О ПРЕГЛЕДУ ДНЕВНИКА РАДА

Уписују се запажања о прегледу Дневника рада, наводи датум прегледа и ставља читак потпис овлашћеног лица.

5

РАСПОРЕД РАДА ОБРАЗОВНО-ВАСПИТНЕ ГРУПЕ

Ред. број групе	Место одржавања наставе и број групе	Адреса школе	Дан у недељи	Време одржавања наставе	
				од	до

НАСТАВНИК

6

СПИСАК УЧЕНИКА

Ред. број	Презиме, средње слово и име	Разред и група	Место и адреса пребивалишта ученика-це	Кућни телефон
1.				
2.				

3.				
4.				
5.				
6.				
7.				
8.				
9.				
10.				
11.				
12.				
13.				
14.				
15.				
16.				
17.				
18.				
19.				
20.				
21.				
22.				
23.				
24.				
25.				
26.				

**ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА
(ДНЕВНИК РАДА)**

15

МЕСЕЦ _____

НЕДЕЉА _____

Место извођења наставе и датум	НАСТАВНИ ПРОГРАМ - САДРЖАЈИ РАДА		
	МЛАЂИ УЗРАСТ	СРЕДЊИ УЗРАСТ	СТАРИЈИ УЗРАСТ
_____ _____			

--

55 - 58

**ПОДАЦИ
О УЧЕНИЦИМА И РОДИТЕЉИМА
И УСПЕХУ УЧЕНИКА**

59

МЕСТО ПОХАЂАЊА НАСТАВЕ

РЕДНИ БРОЈ ГРУПЕ

ПОДАЦИ О УЧЕНИКУ - ЦИ				
Редн	Број у	Презиме, средње слово и име	Пол	Датум

и број	матично ј књизи			рођења (дан, месец и година)														
Место, општина и држава рођења		Разред (који се уписује)	Евиденција похађања наставе по месецима															
			Недеља у месецу	VII I	I X	X X	XI I	I I	I I	II I	I V	V V	V I	VI I				
		Датум (престанак а похађања наставе)	I															
			II															
			III															
			IV															
Врста, назив и разред редовне школе																		

ПОДАЦИ О РОДИТЕЉИМА - СТАРАТЕЉИМА

Име оца	Име мајке	Ниво образовања оца и мајке	Адреса становања

Наставни предмети	Прво полугодиште		Крај школске године		Слободне активности
Српски језик					
Моја отаџбина Србија					
Основи културе српског народа					
Владање					

Изостанци	оправдани	неоправдани	оправдани	неоправдани	
-----------	-----------	-------------	-----------	-------------	--

МЕСТО ПОХАЂАЊА НАСТАВЕ

РЕДНИ БРОЈ ГРУПЕ

ПОДАЦИ О УЧЕНИКУ - ЦИ															
Редн и број	Број у матично ј књизи	Презиме, средње слово и име										Пол	Датум рођења (дан, месец и година)		
Место, општина и држава рођења		Разред (који се уписује)	Евиденција похађања наставе по месецима												
			Недеља у месецу	VII I	I X	X	X I	XI I	I	I I	II I	I V	V	V I	VI I
		Датум (престанка похађања наставе)	I												
			II												
			III												
			IV												
Врста, назив и разред редовне школе															

ПОДАЦИ О РОДИТЕЉИМА - СТАРАТЕЉИМА			
Име оца	Име мајке	Ниво образовања оца и мајке	Адреса становања

Наставни предмети	Прво полугодиште		Крај школске године		Слободне активности
Српски језик					
Моја отаџбина Србија					

Основи културе српског народа					
Владање					
Изостанци	оправдани	неоправдани	оправдани	неоправдани	

60 - 118

ЗАПИСНИЦИ

За исправност наведених података у Дневнику образовно-васпитног рада одговарају наставник и овлашћено лице ДКП-а (координатор наставе).

ДАТУМ _____

НАСТАВНИК

ОВЛАШЋЕНО ЛИЦЕ ДКП-а
(координатор наставе)

(М.П.)

(потпис)

(потпис)

133

ЂАЧКА КЊИЖИЦА

**ПОСЕБАН ПРОГРАМ ОСНОВНОГ
ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА
У ИНОСТРАНСТВУ**

Образац бр. 3

ЈМБГ _____
(лични број)

(фотографија
ученика)

_____ (потпис ученика-це)

РЕПУБЛИКА СРБИЈА
ПОДРУЧЈЕ ДИПЛОМАТСКО-КОНЗУЛАРНОГ
ПРЕДСТАВНИШТВА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

(назив) _____ (седиште) _____

(држава) _____

(место извођења наставе) _____

БАЧКА КЊИЖИЦА

(презиве и име ученика-це) _____

Уписан-а је у _____ разред ради
(општина) _____
савладавања посебног програма основног
образовања и васпитања у иностранству.

Број у матичној књизи _____

(деловодни број и датум издавања)

Школска 20 ____ / 20 ____ година

Наставник _____ Координатор _____

(М.П.) _____

Дан, месец и година рођења	_____
Место, општина и држава рођења	_____
Презиме и име родитеља или старатеља	_____
Датум и место доласка ученика-це из Р Србије и друге државе	_____
Држава привременог/ сталног боравка	_____
Адреса родитеља или старатеља (место, улица, број и телефон)	_____
Адреса ученика-це (место, улица, број и телефон)	_____

ПОДАЦИ О ПРОМЕНИ АДРЕСЕ И МЕСТА ШКОЛОВАЊА
Промена адресе стана Адреса родитеља или старатеља _____ Датум промене адресе _____
Адреса родитеља или старатеља _____ Датум промене адресе _____
Промена места школовања Исписан (место и датум) _____ Уписан (место, датум и држава) _____
Исписан (место и датум) _____ Уписан (место, датум и држава) _____

- 5 -

Успех ученика на крају ПРВОГ полугодишта школске 20__ / 20__ године _____ разреда	
НАСТАВНИ ПРЕДМЕТИ	ОЦЕНЕ
Српски језик	
Моја отаџбина Србија	
Основи културе српског народа	
Владање	
Изостанци: оправданих: _____ часова неоправданих: _____ часова У _____ _____ 20__ године Прочитао _____ Наставник родитељ - старатељ _____ _____ (М.П.) _____	

- 6, 10, 14, 18, 22, 26, 30, 34 -

Успех ученика на крају ДРУГОГ полугодишта школске 20__ / 20__ године _____ разреда	
НАСТАВНИ ПРЕДМЕТИ	ОЦЕНЕ
Српски језик	
Моја отаџбина Србија	
Основи културе српског народа	
Владање	
Изостанци: оправданих: _____ часова неоправданих: _____ часова У _____ _____ 20__ године Наставник _____ Координатор _____ (М.П.) _____	

- 7, 11, 15, 19, 23, 27, 31, 35 -

РЕПУБЛИКА СРБИЈА

ПОДРУЧЈЕ ДИПЛОМАТСКО-КОНЗУЛАРНОГ ПРЕДСТАВНИШТВА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

Назив _____

Седиште _____

Држава _____

Место извођења
наставе _____

(деловодни број и датум)

Број у матичној књизи _____

ЈМБГ | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | |

УВЕРЕЊЕ

о завршеном посебном програму основног
образовања и васпитања у иностранству

(име и презиме ученика-ца)

(име родитеља-старатеља)

(датум и година рођења)

у _____

општина _____, држава _____

похађао-ла је наставу посебног програма основног образовања и васпитања у иностранству
и постигао-ла је следеће оцене из наставних предмета по разредима:

Наставни предмети	ПРВИ РАЗРЕД	ДРУГИ РАЗРЕД	ТРЕЋИ РАЗРЕД
Српски језик _____	_____ ()	_____ ()	_____ ()
Моја отаџбина Србија _____	_____ ()	_____ ()	_____ ()
Основи културе српског народа _____	_____ ()	_____ ()	_____ ()
_____	_____ ()	_____ ()	_____ ()
Владање _____	_____	_____	_____

Наставни предмети	ЧЕТВРТИ РАЗРЕД	ПЕТИ РАЗРЕД	ШЕСТИ РАЗРЕД
Српски језик _____	_____ ()	_____ ()	_____ ()
Моја отаџбина Србија _____	_____ ()	_____ ()	_____ ()
Основи културе српског народа _____	_____ ()	_____ ()	_____ ()
_____	_____ ()	_____ ()	_____ ()
Владање _____	_____	_____	_____

Наставни предмети	СЕДМИ РАЗРЕД	ОСМИ РАЗРЕД	НАПОМЕНА: _____
Српски језик _____	_____ ()	_____ ()	_____
Моја отаџбина Србија _____	_____ ()	_____ ()	_____
Основи културе српског народа _____	_____ ()	_____ ()	_____
_____	_____ ()	_____ ()	_____
Владање _____	_____	_____	_____

Према томе ученик-ца је школске 20___/___ године завршио-ла посебан програма
основног образовања и васпитања у иностранству.

Наставник

(М.П.)

Овлашћено лице ДКП-а

